

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA NĚMECKÉHO JAZYKA

**KRITÉRIA VÝBĚRU SOUČASNÝCH SLABIKÁŘŮ
A OSTATNÍCH POMŮCEK PRO VÝUKU ČTENÍ
V PRVNÍ TŘÍDĚ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Eva Uhlíková

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Wagnerová, CSc.

Plzeň, 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 2.dubna 2015

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala paní PhDr. Jarmile Wagnerové CSc. za odborné vedení a velmi vstřícný přístup během psaní této práce. Ráda bych poděkovala také své rodině za trpělivost a podporu.

Obsah

ÚVOD	3
TEORETICKÁ ČÁST	5
1 SLABIKÁŘ	5
1.1 OBSAH A FUNKCE SLABIKÁŘE	6
1.2 SLABIKÁŘ A RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	7
1.3 VÝVOJ ČESKÉHO SLABIKÁŘE	9
1.3.1 Hlaholice a Husova abeceda	9
1.3.2 Slabikář český	9
1.3.3 Počátky čtení a psaní J. A. Komenského	9
1.3.4 České slabikáře 18. a 19. století	10
1.3.5 Kožíškovy čítanky Poupata a Studánka	11
1.3.6 U nás a Doma ve škole	12
1.3.7 Živá abeceda a Slabikář	13
1.4 SOUČASNÉ ČESKÉ SLABIKÁŘE	14
1.5 METODY VE VÝUCE ČTENÍ	15
1.5.1 Výuka čtení	15
1.5.2 Přehled vyučovacích metod	15
2 POMŮCKY K VÝUCE PRVOPOČÁTEČNÍHO ČTENÍ	21
2.1 POMŮCKY K VÝUCE ČTENÍ	21
2.2 HRY S VYUŽITÍM POMŮCEK K ROZLIŠOVÁNÍ HLÁSEK A PÍSMEN	29
2.3 SLAVNOST SLABIKÁŘE	30
PRAKTICKÁ ČÁST	31
3 CÍL	32
3.1 METODY PEDAGOGICKÉHO VÝZKUMU	32
3.2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU	35
3.2.1 Kritéria výběru současných slabikářů v 1. třídě	35
3.2.2 Kritéria výběru pomůcek ke čtení v 1. třídě	50
ZÁVĚR	52
RESUMÉ	53
LITERATURA	55
PŘÍLOHOVÁ ČÁST	60

Jaroslav Seifert

Píseň o Slabíkáří

Zní opět staré vzpomínky,

nikdo jím neodolá:

Jde chlapec vedle mamínky

a už začíná škola.

Slabíkář vidím v duchu zas

s obrázky Alšovými.

Bože, bylo tam tolik krás,

jež dávno zapadly mí.

Neskáče pes už přes oves

jak tenkrát v písničce skromné,

větríček síce foukal dnes,

neshodil hruštičku pro mne.

Tak jenom napadlo dneska mí,

Jak jsem v knížce té čítal.

Čas letěl nad těmi deskami,

Já roky nepočítal.

(Z básnické sbírky *Šel malíř chudě do světa*)

ÚVOD

Ve své diplomové práci se zaměřuji na výběr současných slabikářů a ostatních pomůcek pro výuku čtení v první třídě. Právě slabikáře jsou prvními knihami v rukou prvňáčků, jejich význam nelze tedy podceňovat. Od počátku školní docházky mohou ovlivnit žákův pohled na vzdělávání. Dovednost správně číst, porozumět textu, získat potřebnou slovní zásobu i komunikovat je pro žáky to nejdůležitější. Rozvoj počátečního čtení patří v současné době k velmi aktuální problematice. Po dlouhé době, kdy se ve školách učilo z učebnic a metodických příruček pro výuku počátečního čtení pouze jediného souboru, se dnes učitelům nabízí široký výběr. Všechny jsou určeny k nácviku čtení analyticko-syntetickou nebo genetickou metodou. Změna je pouze v grafické stránce, v obsahové i didaktické skladbě textů a v obsahu a rozsahu cvičení. Proto by učitelé měli věnovat velkou pozornost správnému výběru učebnice pro výuku čtení. Čtení je schopnost, kterou dítě potřebuje k dorozumívání slovem a písmem. Tato dovednost je důležitá při styku s lidmi, při učení, sebevzdělávání i zábavě.

Aby výuka rozvoje prvopočátečního čtení a psaní byla efektivní, zábavná a motivující k učení, musí učitel využít celou řadu didaktických pomůcek a motivačního materiálu. Vlivem informačních a komunikačních technologií je motivace žáků dnes stále náročnější a vyžaduje větší připravenost učitele, aby udržel žákovu pozornost.

Cílem mého zkoumání je zjistit, které slabikáře a pomůcky učitelé nejčastěji k výuce elementárního čtení používají. Prostřednictvím dotazníků pro výběr slabikářů a pomůcek jsem oslovila učitele, kteří učí v první třídě. Zajímám se hlavně o to, jaká mají kritéria pro výběr slabikářů a pomůcek pro výuku čtení. Myslím si, že právě oni mohou nejlépe posoudit slabé a silné stránky těchto učebnic.

V teoretické části se zabývám nejdříve historickým vývojem slabikářů u nás a přehledem metod výuky čtení. V další části představuji výběr pomůcek k výuce prvopočátečního čtení.

V praktické části se zaměřím na výzkum, budu prezentovat výsledky šetření a shrnu jeho závěry.

Pracuji osmnáct let jako učitelka 1. stupně na ZŠ v Merklíně u Karlových Varů. Naše škola je malotřídní, máme tři třídy, 1. třída se učí samostatně, 2. a 3. jsou spojené, 4. a 5.

také. První třídu jsem učila už třikrát, letos máme 12 prvňáčků. Učila jsem zatím pouze analyticko-syntetickou metodou, určitě si ráda vyzkouším také metodu genetickou. Nyní učím ve třetí třídě.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SLABIKÁŘ

Slabikář je nejkrásnější knížka, která otvírá dveře ke vzdělání žákům, kteří nastupují do první třídy. Má specifickou funkci, jeho úkolem je naučit žáky správně číst a psát. Přispívá významným způsobem k jeho gramotnosti a poskytuje mu zázemí pro další vzdělávání. Očekává se od nich tedy kvalita a náročnost. Důležitá je skladba, náročnost a volba vhodných textů, ilustrace, grafika a formát. Na slabikář navazuje ve druhé třídě čítanka, kde si žáci čtení zdokonalují. Ve třetí třídě by měli už dosáhnout optimální rychlosti čtení s porozuměním.

Ke slabikáři se v současné době vydává řada dalších pomůcek, které k výuce elementárního čtení potřebujeme. Mezi ně patří metodické příručky pro učitele, obrazový materiál, pracovní listy, nejrůznější sady karet a obrázků, interaktivní učebnice, lota, domina a pexesa.

Ze slabikářů čtou žáci nejen u nás, ale i v jiných zemích: „*Italové mají Il Sillabario, Francouzi Le Syllabaire, Němci Fibel nebo Erstes Lesebuch, Angličané First Reader nebo Primer. Východní Slované nazývají slabikáře Bukvary, Poláci Elementarz, Řekové Alfabetario a Židé Alef-Bet. Také české slabikáře mají dlouholetou tradici.*“ (Krejčová, 2010. s. 9)

Slabikář u nás slouží jako učebnice elementárního čtení. Jeho název vychází z nejčastěji využívané metody, a to je metoda slabikovací, analyticko-syntetická. U nás se s ní učí na školách nejvíce, ale v letech 1951-1990 byla pouze jedinou povolenou metodou. Kromě názvu slabikář se v 19. století užívaly i jiné názvy, např. *Abeceda* (F. Doucha, K. Vinařický), *Čítanka* (Š. Bačkora, J. Klicpera, F. J. Šumavský). Učebnice elementárního čtení se dělí na tři části – Živá abeceda, Slabikář a Čítanka. V Živé abecedě se žáci seznamují postupně s prvními písmeny a rozvíjí si slovní zásobu. Klade se důraz na procvičení jazykových, sluchových a zrakových schopností. Trénuje se také orientace v prostoru. Slabikář navazuje na Živou abecedu, žáci v něm už poznávají všechna písmena. Nacvičují čtení, čtou slova i celé věty. Využívá se také často čtení obrázkové. V Čítance se nacvičuje čtení vhodnými delšími texty. Žáci mají dostatek prostoru na procvičování

čtenářských dovedností, mohou proniknout do literární výchovy a trénovat poslech i dramatizaci.

V první třídě má český jazyk komplexní charakter, proto slouží k Živé abecedě, Slabikáři a Čítance jedna metodická příručka. Je zpracovaná formou návodů a doporučení, jak mohou učitelé s jednotlivými učebnicemi pracovat. Najdeme v ní metodická poučení o čtení z hlediska základních znaků a hlavních etapách vyučování počátečnímu čtení. V metodické příručce nechybí ani propojení slabikáře s literární výchovou, například využití různých forem práce: přednes, předčítání a vyprávění. Součástí metodické příručky jsou i diagnostické prověrky. *„Čtení je ten druh řečové činnosti, při němž je řeč v optické podobě podnětem, vyvolávajícím u člověka myšlenkové pochody směřující k porozumění obsahu čteného. Pro osvojení složité dovednosti čtení jsou podmínkou určité předpoklady.“* (Kořínek, Křivánek a kol., 1985, s. 5)

1.1 OBSAH A FUNKCE SLABIKÁŘE

Obsah slabikáře můžeme rozdělit na věcný a ideový. Věcný obsah určuje Rámcový vzdělávací program, ve kterém najdeme očekávané výstupy, které žáci v určitém období musí zvládnout. Ideový je také velmi důležitý, do výuky se začleňuje multikulturní výchova a klade se důraz na uplatňování mezipředmětových vztahů a propojování výuky daného tématu s výukou podobného tématu v jiných předmětech.

„Mezipředmětovými vztahy rozumíme využití poznatků a získávání dovedností z jednoho učebního předmětu v předmětu druhém.“ (Kořínek, Křivánek a kol., 1985, s. 133)

Četné mezipředmětové vztahy v prvním ročníku má obsah učiva českého jazyka a prvouky. Na základě tématických celků učiva se propojuje učivo těchto předmětů. Učitelé při pozorování a popisu obrázků vyžadují správné pojmenování. *„Zejména využívají říkadel, hádanek, pohádek, povídek a básní, které se tématicky vztahují k učivu prvouky např. k tématickým celkům Škola a život ve škole, Podzim, Domov a jeho okolí, Zima, Jaro, Léto.“* (Kořínek, Křivánek a kol., 1985, s. 136)

Funkce slabikáře:

- informační (poznávací): předává žákovi srozumitelnou a jednoduchou formou nové informace
- formativní: rozvíjí žakovu fantazii, myšlení a vnímání
- motivační: motivuje žáka k učení
- kontrolní: podporuje sebehodnocení žáka
- výchovná: utváří kladné postoje a hodnoty
- estetická: vytváří kladný vztah k učebnici

Slabikář je především určen pro žáky, kteří s ním pracují při vyučování i mimo. Používají slabikář ke čtení, prohlížení, doplňování a přípravě na vyučování. Učitelé využívají slabikář pro plánování výuky a hodnocení žáků. Pro žáka i učitele je funkce slabikáře rozdílná.

Slabikář je první knihou, se kterou se čtenáři v první třídě setkávají, proto by měl být obsahově podnětný, esteticky přitažlivý a zajímavý.

1.2 SLABIKÁŘ A RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Soudobý slabikář by měl odpovídat požadavkům na klíčové kompetence a očekávané výstupy. Je tedy kladen důraz na metody nácviku a volbu obsahu. Rámcový vzdělávací program zdůrazňuje, že dovednosti, které žák získá prostřednictvím jazykové výchovy, jsou důležité pro jeho další vzdělávání.

V oblasti učiva má žák zvládnout dovednost čtení, naslouchání, mluvený projev, písemný projev.

Klíčové kompetence:

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence občanské
- kompetence pracovní

V cílovém zaměření vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace najdeme cíle přispívající k utváření a rozvoji klíčových kompetencí tím, že vedou žáka k:

- *chápaní jazyka jako svébytného historického jevu, v němž se odráží historický a kulturní vývoj národa, a tedy jako důležitého sjednocujícího činitele národního společenství a jako důležitého a nezbytného nástroje celoživotního vzdělávání*

- *rozvíjení pozitivního vztahu k mateřskému jazyku a jeho chápaní jako potencionálního zdroje pro rozvoj osobního i kulturního bohatství*

- *vnímání a postupnému osvojování jazyka jako mnohotvárného prostředku k získávání a předávání informací k vyjádření jeho potřeb i prožitků a ke sdělování názorů*

- *zvládnutí běžných pravidel mezilidské komunikace daného kulturního prostředí a rozvíjení pozitivního vztahu k jazyku v rámci interkulturní komunikace*

- *samostatnému získávání informací z různých zdrojů a k zvládnutí práce s jazykovými a literárními prameny i s texty různého zaměření*

- *získávání sebedůvěry při vystupování na veřejnosti a ke kultivovanému projevu jako prostředku prosazení sebe sama*

- *individuálnímu prožívání slovesného uměleckého díla, ke sdílení čtenářských zážitků, k rozvíjení pozitivního vztahu k literatuře i k dalším druhům umění založených na uměleckém textu a k rozvíjení emocionálního a estetického vnímání*

Očekávané výstupy: 1. období – 1. – 3. ročník

- plynule čte s porozuměním texty přiměřeného rozsahu a náročnosti
- porozumí písemným nebo mluveným pokynům přiměřené složitosti
- respektuje základní komunikační pravidla v rozhovoru
- v krátkých mluvených projevech správně dýchá a volí vhodné tempo řeči
- volí vhodné verbální i nonverbální prostředky řeči v běžných školních i mimoškolních situacích

- na základě vlastních zážitků tvoří krátký mluvený projev

- zvládá základní hygienické návyky spojené se psaním

- píše správné tvary písmen a číslic, správně spojuje písmena i slabiky, kontroluje vlastní písemný projev

- píše věcně i formálně správně jednoduchá sdělení

- seřadí ilustrace podle dějové posloupnosti a vypráví podle nich jednoduchý příběh

(RVP ZV)

1.3 VÝVOJ ČESKÉHO SLABIKÁŘE

1.3.1 Hlaholice a Husova abeceda

V této kapitole se budu zabývat vývojem knih pro nácvik elementárního čtení. V historii výuky čtení nastal významný zlom v roce 863, kdy kníže Velké Moravy Rastislav požádal o slovanské věrozvěsty. Ze Soluně přichází na Moravu bratři Konstantin a Metoděj. Konstantin sestavil první slovanské písmo – hlaholici. Hlaholice měla podle dochovaných památek z 11. století 40 písmen. Naučit žáky psaní a čtení hlaholským písmem nebylo jednoduché, proto začaly na našem území vznikat první školy. Úpadek hlaholice na našem území nastal po smrti Konstantina a Metoděje.

Významnou úlohu v rozvoji čtenářské dovednosti našeho lidu sehrálo 14. a 15. století, kdy mělo velký vliv katolické duchovenstvo. **Jan Hus**¹ je pokládán za tvůrce české řeči spisovné. Ve spisu *Orthographia bohemica* vyjádřil novou soustavu českého pravopisu. Spřežkový pravopis nahradil diakritickými znaménky. Napsal metodickou příručku čtení *Husovu abecedu*, která sloužila k nácviku čtení a psaní a měla funkci slabikáře.

1.3.2 Slabikář český

Vlivem husitských válek se měnilo i české školství. Katolická církevní organizace byla u nás rozvrácena. V roce 1457 byla založena nová náboženská společnost Jednota českých bratří. Jejím významným představitelem byl v 16. století **Jan Blahoslav**². Věnoval se překladu bible, Nového zákona, upravil bratrský kancionál a dvacet let se zabýval gramatickými studii. První český slabikář pod názvem *Slabikář český*, na jehož tvorbě se podílel, vyšel v roce 1547.

Velká pozornost nácviku čtení byla věnována v 16. století. V roce 1535 byla vydána v Prostějově učebnice čtení a gramatiky českého jazyka *Isagogicon*, kterou napsal **Beneš Optát** (Wagnerová, 2000)

1.3.3 Počátky čtení a psaní J. A. Komenského

V dějinách výuky čtení a psaní zanechal velké bohatství spisovatel, filozof a poslední biskup jednoty bratrské, **Jan Amos Komenský**³. Doporučoval přípravu pro nácvik čtení již v předškolním věku. Za důležitou pomůcku pro děti navrhoval obrázkovou knížku a kladl důraz na význam věcí, zraku, obrázků, nápisů a znalost abecedy. J. A. Komenský učil především pomocí příkladů a opakování, sám pak uplatňoval metodu obrázků a metodu symbolické abecedy. Ve svém

¹ Jan Hus (1369-1415) – mistr svobodných umění, kněz, děkan filozofické fakulty a kazatel v kapli Betlémské (Wagnerová, 2000, s. 7)

² Jan Blahoslav (1523-1571) – významný představitel Jednoty českých bratří (Wagnerová, 2000, s. 10)

³ Jan Amos Komenský (1592-1670) – spisovatel, filozof a poslední biskup jednoty bratrské (Wagnerová, 2000, s. 10, 14)

významném spise *Počátkové čtení a psaní* tuto metodu popsal. Dílo je rozčleněno na knihu Počátků, Slabikář a První čítanku.

„Přínos Komenského k počátečnímu čtení a psaní je mimořádně významný. Komenský rozvoj čtenářských dovedností buduje na dětském zájmu, postupuje od písmen, slabik a slov k větám. Velmi dobře pochopil zákon motivace a opakování, pochopil, že slabikovací metoda je na závadu přirozeného rozvoje čtení. Do centra pozornosti postavil abecedu, neboť umění čísti nezačal nikdo nějakým textem nebo větami, ale písmeny. Živou abecedou předstihl staletí.“ (Wagnerová, 2000, s. 17)

1.3.4 České slabikáře 18. a 19. století

Tato doba nepřála reformním snahám pedagogů. Počátkem 18. století byla dovršena katolická reformace. Ve školách se uplatňovalo mechanické memorování textů a výuka byla bez experimentu.

Proti nekatolickým knihám vystoupil vůdce literárního protireformačního hnutí, **Antonín Koniáš**.

Vydal seznam závadných knih, který měl název Klíč. Na seznamu byly knihy husitské, luterské, kalvínské, spisy Jednoty českých bratří, Bible kralická, Blahoslavův Nový zákon a Komenského Labyrint světa.

Z této doby se dochovalo mnoho slabikářů, např.

- Slabikář latinský a český (1716),
- Slabikář český (Žitava, 1724),
- Slabikář český (Brno, 1725),
- Slabikář český (Olomouc, 1727),
- Syllabikář český, z kteréhožto dítky učiti se mají (Praha, 1750),
- Syllabikář český (Praha, 1757),
- Slabikář pod titulem sv. Jana Nepomuckého (1762),
- Český syllabikář pod titulem sv. Anny, matky Panny Marie (Praha, 1773),
- Slabikář aneb začátek cvičení dítek, kterak se mají učiti písmeny znáti, slabikovati a čísti (Pardubice, 1793)

Do dějin počátečního čtení a psaní se významně zapsalo 19. století. K diskuzi o nejúčinnější metodě nácvičku čtení a rozvoji slabikářů přispělo mnoho vynikajících pedagogů. J. Kubálek soudí, že se v této době objevily čtyři druhy slabikářů podle jednotlivých metod.

Metoda hláskovací:

- Počátky čtení (J. Bačkora, 1848),
- Cvičení malého čtenáře (V. Bíba, 1846),

- Česká abeceda (K. Vinařický, 1838),
- Malý čtenář, aneb čítanka pro malé děti (J. Svoboda, 1840),
- První knížka milé mládeži československé (F. J. Řezáč a K. Bulíř, 1865) aj.

Metoda skriptologická:

- Prvá čítanka (J. V. Poklop a V. Řehák),
- První čítanka (J. Hrdý),
- Čítanka pro školy obecné (J. Šťastný, J. Lepař a J. Sokol)
- První čítanka na základě psacího čtení (J. Klicpera) aj.

Metoda analyticko – syntetická:

- Malá čítanka (J. Franta Šumavský, 1841)
- Čítanka pro obecné školy podle analyticko – syntetické metody (V. Novotný, 1876)

Metoda celých slov (normálnoslovná):

- Čítanka dle metody analyticko – syntetické - 39 normálních slov (K. Hradecký, 1872)
- Kniha maličkých – 21 normálních slov (G. A. Lindner, 1880)

K nácvičku čtení a psaní koncem 19. století a počátkem 20. století přispěla rychle se rozvíjející psychologie. Kromě toho se podstatně zvýšila odbornost učitelů, k níž významně přispěly učitelské ústavy. Objevují se nová jména, která obohatila metodiku počátečního čtení.

1.3.5 Kožíškovy čítanky *Poupata* a *Studánka*

Významnou, krásnou a poetickou čítanku malých *Poupata* vydal v roce 1913 básník a učitel **Josef Kožíšek**⁴. Narodil se v Lužanech u Přeštic 6. července 1861 jako syn rolníka. Po ukončení studií nastoupil učitelskou dráhu, protože toužil po učitelském povolání. Učil na obecných školách v Měčíně a Třeboraticích. „*V Třeboraticích se dlouho nezdržel a přešel na obecnou školu do Klecan u Prahy. Pracoval tu deset let do roku 1895. Tady se také oženil s bývalou žačkou V. B. Třebízského Marií Tichou.*“ (Wagnerová, 2000. S. 26)

V Zápěch u Brandýsa nad Labem se stal řídícím učitelem. Pro Josefa Kožíška bylo toto období velmi významné, usilovně zde studoval a psal. Zasloužil se o rozvoj vzdělání a nechal tu postavit novou školu.

Josef Kožíšek psal verše pro děti, ale i metodické a pedagogické články. V roce 1913 byla vydána jeho krásná čítanka *Poupata*. Páté vydání měla v roce 1940.

⁴ Josef Kožíšek (1861-1933) – básník a učitel, řídící učitel v Zápěch u Brandýsa nad Labem, ředitel literárního oddělení Státního nakladatelství v Praze (Wagnerová, 2000, s. 26)

Poté odešel učit do Horní Nové Vsi na Novopacku a brzy se vrátil do školy v Zápěch. V roce 1920 se stal správcem a později ředitelem literárního oddělení Státního nakladatelství v Praze. V roce 1927 odešel do důchodu. Bydlel v Úvalech u Prahy, kde 6. července 1933 zemřel.

Psal pro děti přiměřené, jasné a poetické básničky a příběhy. Čítanka Poupata patří k pokladům české literatury, má 128 stran a je rozdělena na několik částí. Každá část má svůj cíl a funkci. Žáci poznávají postupně samohlásky a souhlásky, poté následuje nácvik velké a malé tiskací abecedy.

V roce 1924 byla vydána čítanka *Studánka*, kterou používaly venkovské školy a dosahovaly velmi dobrých výsledků. Obrázkovou výzdobou vynikala nad ostatními slabikáři v tehdejší době.

1.3.6 U nás a Doma ve škole

Josef Kubálek⁵ se po několikaleté praxi stal cvičným učitelem při učitelském ústavu v Hradci Králové. „*Velkou pozornost věnoval teoretickým základům výuky v elementární třídě. Velmi dobře pochopil, že výuka v elementárce musí být položena na psychologických základech.*“ (Wagnerová, 2000, s. 46) Věnoval mimořádnou pozornost slabikářům, v roce 1915 vyšel první Kubálekův slabikář pod názvem *Doma*. Byl ovšem zabaven tehdejšími úřady. Další slabikář, který vznikl z letité učitelské praxe, se jmenuje *U nás*, byl vydán v roce 1921.

Významným elementaristou byl také **František Jungbauer**⁶. Je autorem dalších významných prací, zabývajících se elementárním čtením a psaním: *Život ve třídě elementární*, *Druhý školní rok*, *Elementární psaní a základy mluvnice*, *Pěstování žákovy řeči*, *Sešity malého písaře*, *Forma tichého projevu v praxi na elementárním stupni aj.* (Wagnerová, 2000,)

Roku 1936 vyšla čítanka *Doma a ve škole* a k ní metodický průvodce *Rozbor čítanky Doma a ve škole*. Čítanka má 141 stran. Jungbauer použil dvojí typ tiskací abecedy, větší a běžný. Žákům se snažil přiblížit prostředí domova, školy a venkova. Při výuce čtení postupoval od myšlenek ke čtení a byl přesvědčen, že jeho učebnice má vyhovovat syntetickému i analytickému směru, a že může být použita i zastánci metody globální. Žáci si podle Jungbauerovy čítanky techniku čtení a psaní rychle osvojili.

⁵ Josef Kubálek (1876-1968) – cvičný učitel při učitelském ústavu v Hradci Králové, významný znalec elementárky (Wagnerová, 2000, s. 46)

⁶ František Jungbauer (1895-1941) – významný elementarista, učitel v Humpolci, cvičný učitel v Soběslavi a v Kladně, okresní školní inspektor v Pelhřimově (Wagnerová, 2000, s. 83)

1.3.7 Živá abeceda a Slabikář

Roku 1952 byla schválena nová učebnice elementárního čtení a psaní pod názvem *První čítanka*. Globální metoda byla v roce 1951 zakázána, sestavili proto tuto učebnici J. Korejs, F. Musil, V. Salzman aj. na základě metody analyticko – syntetické.

Od roku 1954 se na školách učilo podle *Živé abecedy a Slabikáře*. Hlavní autorkou těchto knih byla **Jarmila Hřebejková**. K učebnicím byl vydán *Průvodce*. Autorský kolektiv byl veden akademikem Otokarem Chlupem. (Wagnerová, 2000,) Od analýzy a syntézy věcí se zde přistupuje k analýze a syntéze slov. Žáci se obtížně učí čtení i psaní na základě uvědomělosti. Živá abeceda seznamuje žáky s prvními hláskami a písmeny. Představovala 12 písmen, 5 samohlásek a 7 souhlásek. Také v ní nechyběly prvoučné obrázky.

Na Živou abecedu má návaznost Slabikář, který obsahuje obrázky, cvičení k upevnování znalosti písmen a slabik, jednoduché souvislé texty : verše, pohádky, hádanky, básničky a povídky. K přednostem slabikáře patří pečlivý výběr slov, ale nechybí ani kritika za vleklý nácvik jednotlivých písmen. Na Slabikář navazuje kniha *Malý čtenář*. Metodická příručka z roku 1987 obsahuje kromě metodiky také přehled pomůcek, her a diagnostické prověrky. Nácvik čtení se rozděluje na tři etapy. První etapa je jazyková příprava žáků na čtení, druhá je slabičně analytický způsob čtení a třetí je už plynulé čtení slov.

„Autoři jsou přesvědčeni, že základním předpokladem úspěšné práce při vyučování čtení je bezpečná znalost písmen jako grafických obrazů hlásek. Uvědomují si, že každá hláska má čtyři písmenkové podoby: malá a velká, tiskací a psací. K nácviku slouží skládací abeceda, podobně jako u Kubálka. Základem procvičování je hledání, srovnávání a poznávání písmen. Žákům, kteří si nemohou písmena zapamatovat, napomáhají nápovědné obrázky.“ (Wagnerová, 2000, s. 98). Postupně se Slabikáře začaly nahrazovat novými učebnicemi.

1.4 SOUČASNÉ ČESKÉ SLABIKÁŘE

Roku 1992 sestavil **Jiří Žáček** pod metodickým vedením Hany Staudkové *Slabikář*, podle kterého se učí mnoho žáků prvních tříd. Slabikář ilustrovala Helena Zmatlíková a *Živou abecedu* s verši Miloše Holase Alena Ladová. Na Slabikář poté navazuje kniha *Moje první čítanka*, ve které je spousta zajímavých článků, pohádek, básniček i hádanek.

V roce 1993 vyšly tři učebnice **Pavla Šruta** za metodického vedení H. Mikulenkové – *Český slabikář 1*, *Český slabikář 2* a *Otíkova čítanka*.

Knihy *Písmenkové pohádky* a *Pohádkový slabikář* od **L. Horníka** usnadňují dětem netradičním způsobem vyvozovat nové hlásky.

Čítanka *Učíme se číst* od **Jarmily Wagnerové** je do té doby jediná, která využívá k nácvičce čtení genetické a globální metody. Čítanka je rozdělena na dvě části – Učíme se pohádky a Už umíme číst. (Wagnerová, 2000) Dbá hlavně na myšlenku a techniku porozumění. Metodická příručka k této učebnici vyšla v roce 1998.

V dnešní době se na trhu objevuje 14 učebnic a mnoho dalších výukových materiálů. V prvních třídách se žáci mohou setkat s těmito knihami.

- Český slabikář (P. Šrut, PRODOS),
- Český slabikář (I. Melichárková, L. Štěpán, L. Švecová, DIALOG),
- Pohádkový slabikář (L. Horník, A Vebrová, PANSOFIA),
- Slabikář (L. Březinová, J. Havel, H. Stadlerová, FRAUS),
- Slabikář (H. Mikulenková, R. Malý, M. Forman, PRODOS),
- Slabikář (J. Žáček, ALTER),
- Slabikář s kocourem Samem (L. Andrýsková, NOVÁ ŠKOLA BRNO),
- Slabikář pro 1. ročník (Z. Žitná, J. Škropilová, R. Wildová, JINAN),
- Slabikář pro 1. ročník ZŠ (M. Kozlová, P. Tarábek, J. Halasová, DIDAKTIS),
- Slabikář pro 1. ročník Základní školy (H. Mühlhauserová, J. Svobodová, NOVÁ ŠKOLA),
- Slabikář pro 1. ročník Základní školy (A. Doležalová, E. Procházková, NOVÁ ŠKOLA),
- Slabikář pro 1. třídu Základní školy (J. Potůčková, STUDIO 1 + 1),

- Učíme se číst – učebnice čtení pro 1. ročník Základní školy (J. Wagnerová, SPN),
- Mezipředmětová sada Lili a Vili (nakladatelství KLETT),
- Elektronické učebnice (nakladatelství ALTER, NOVÁ ŠKOLA BRNO, KLETT, FRAUS),

V praktické části své diplomové práce budu zjišťovat, které z těchto uvedených učebnic se používají nejvíce, a hlavně, co je činí oblíbenými.

1.5 METODY VE VÝUCE ČTENÍ

1.5.1 Výuka čtení

Ve složitém vývoji metod počátečního čtení a psaní se můžeme setkat se dvěma způsoby výuky. Učitel volbou metody může ovlivnit, jakým způsobem se žáci naučí číst. Kritériem pro rozdělení metod je to, zda vycházejí ze syntézy písmen (hlásek) nebo z analýzy celých slov (vět). Tyto metody je možné rozdělit při zjednodušení na metody syntetické, analytické nebo analyticko – syntetické. (Kořínek, Křivánek a kol., 1985)

1.5.2 Přehled vyučovacích metod

- metody syntetické
- metody analytické
- metody analyticko – syntetické

Syntetické metody

Vycházejí z jednotlivých prvků, a to z písmen, hlásek a slabik, které se postupně spojují v celky.

Metoda písmenková (abecední, slabikovací)

„Tuto nejstarší metodu používali již staří Řekové a Římané. S vyučováním latině se dostala i k nám. Udržovala se s různými obměnami až do poloviny 19. století. Úředně byla u nás zakázána v roce 1872.“ (Santlerová, 1995, s.7). Byla pro žáky velmi náročná a těžko pochopitelná. Nejdříve se žáci učili z paměti abecedu a poznávat tvary písmen. Písmena potom spojovali ve slabiky a slabiky ve slova. Žáci museli nejdříve zvládnout techniku

čtení a pak se teprve začali zabývat smyslem slov a vět. Vyslovovali jména písmen po učiteli tak dlouho, až je rozeznávali.

Slabika **cha** se četla: **cé-há-a** = cha nebo slabika **by** se četla: **bé-ypsilon** = by

Metoda hláskovací

Tato metoda spočívá ve čtení hlásek místo abecedního vyjmenovávání. Nejprve se probíraly samohlásky a poté souhlásky. Žáci nečetli jméno písmene, ale vyslovovali hlásku, kterou písmeno označuje, např. k – o = ko, l – o = lo = kolo. Slabiky žáci mechanicky odříkávali.

Metoda skriptologická (čtení psaním)

V této metodě se žáci učili sluchovému rozkladu věty slova, slov na slabiky a slabiky na hlásky. Nejdříve se vyučuje psaní písmen, písmena žáci opisují z tabule, vyhledávají písmeno mezi ostatními v abecedě. Poté se učí dalším písmenům a spojují je do slabik. Žáci se prostřednictvím psaní učí vlastně číst. (Santlerová, 1995)

Metoda mnemotechnická – skriptologická

Tuto metodu užívali ve svých slabikářích např. Josef Kubálek ve slabikáři U nás (1921) nebo Václav Bohdanecký ve Slabikáři našeho Jarouška (1881). Náповědné otázky napovídaly slovo, náslovnou hlásku i písmeno. Např. cibule – obrázek stočený jako „c“, slovo „cibule“, písmeno „C“, náslovná hláska „c“. (Santlerová, 1995, s.10)

Metoda náslovných hlásek

Spočívala v odposlechu hlásek ze slov. Ze slova např. *anděl* se odposlouchala první náslovná hláska *a*. Metoda se využívá ve školách dodnes v analyticko – syntetické metodě.

Metoda fonomimická (normálních hlásek)

Metoda vychází z hlásek, které představují citoslovce. Používal se např. obrázek – husa s nataženým krkem syčí sss, na kočičku voláme ččč, ovečka dělá bé, slepice koko. Zvukový obrázek jednotlivých hlásek se spojil s gestikulací a mimikou.

Metoda normálních slabik

Je to způsob čtení, kde se při vyvozování prvních slabik využívalo pomocných obrázků. Žáci si spojili např. slabiku *me* s mečem nebo slabiku *ma* s makovicí. Tato metoda měla za úkol odstranit potíže při spojování písmen ve slabiky. Nevýhodou je, že žáci dlouho nechápou význam nového slova. (Santlerová, 1995)

Metoda fonetická

Tato metoda vychází z pozorování mluvidel, kdy žáci napodobují učitele, který vyslovuje hlásky. Důraz se kladl na procvičování pečlivé výslovnosti hlásek před samotným čtením.

Metoda Petrákova

Písmena a hlásky u této metody poznávají žáci rovnoměrně po celý rok. Při čtení se užívá písmo tiskací. Při psaní píší hned velkou a malou tiskací abecedu. Čtení slov probíhá postupně:

k

k-o = ko

ko-v = kov

kov-á = ková

ková-ř = kovář

Metoda připomíná postupným připojováním písmen pestalozziánský spelling.

Slabiková metoda souhlásková

V této metodě se nespojuje jedna souhláska se samohláskami, ale spojují se všechny souhlásky s jednou samohláskou, např. ba, ma, la, da, pa, sa. Metoda nebyla pro český jazyk libozvučná a pro čtení nepřinášela nic pozoruhodného.

Metoda genetická (Kožíškova)

Metoda je přechodem k metodě globální a je založena na principu historického písma. Žáci ze začátku píší a čtou jen velkou tiskací abecedu – hůlkové písmo. Používá se pro

svou jednoduchost a snadnou nápodobu. V průpravném období čtení a psaní se naučí žáci všechny písmena tiskací abecedy. Vyjadřují své myšlenky pomocí symbolů a zkratek (A. – Anička). Postupně dojde k izolaci hlásek a stanou se znaménkem hlásky (bez tečky).

Metody analytické

Tyto metody měly odstranit nedostatky syntetických metod. Žáci vycházeli ze slov a řeči, postupovali tedy od smysluplných slov.

Metoda Jacototova

Metoda byla poprvé použita roku 1818 ve Francii profesorem J. Jacototem, když s její pomocí učil číst dospělé. Ukázal a přečetl žákům větu, tu opakovali tak dlouho, dokud sami nedokázali ukázat na požadovaná slova. Aniž by uměli číst, ukazovali konkrétní slova. Pak teprve následoval rozbor slov na slabiky a slabik na hlásky. Metoda byla náročná na pamětné učení.

Metoda normálních slov (Vogelova)

Používala se ve 40. letech 19. století v Německu a podobala se metodě hláskovací. Po rozkladu slova na hlásky se začaly hned hlásky spojovat. Vycházelo se ze slov, a ne od izolované hlásky. Vogel používal 98 normálních slov, která obsahovala všechna písmena abecedy. (Santlerová, 1995)

Metoda Rostoharova a Mertova

Tyto metody řadíme mezi analytické, obě jsou založeny na stejném principu. Rostohar vychází z jednoslabičných, později dvouslabičných slov jako: já, Já, ty, Ty, my, My, Ota, Ema. Slovo se rozkládá po stránce zvukové na hlásky a na tabuli se napíše každé písmeno jinou barvou. Žáci je potom modelují a pracují se skládací abecedou.

Merta ve svém slabikáři ÚÍ (1937) vychází z jednoslabičných slov (úl, sůl, hůl, les, pes, ves, atd.). Z poznaných písmen skládají žáci nová slova, která čtou jako celky bez slabikování.

Metoda globální

Metodu vytvořil belgický lékař Ovide Decroly. Byla určena pro děti duševně opožděné a pro předškolní děti. Teoretický základ má ve tvarové psychologii. Čtenář

vnímá celky a hned čte celá slova a celé části vět, přitom nezná písmena ani hlásky. Není to mechanické čtení, ale jedná se o myšlenkový pochod, kterým žák pochopí smysl toho, co čte.

Důležité je, aby učitel přihlížel k individuálním rozdílům u dětí. Ne všechny se naučí číst ve stejnou dobu. Většina publikací uvádí časové rozpětí od 4 do 18 měsíců. Jelikož se žáci neučí rozklad ani sklad, jejich čtení bývá většinou povrchní. Zároveň dochází ke zhoršení kvality písma, protože hned píše celá slova. Josef Korejs člení vyučování čtení dle metody globální do pěti období .(Wildová, 2002)

- Období přípravy

Žáci si zvykají na prostředí školy. Provádějí se cvičení na rozvoj paměti, pozornosti, výslovnosti. Cvičí se zrak a sluch.

- Období paměti

Je to už náročnější období. Žáci vnímají a učí se číst celá slova podle délky a výšky písmen.

- Období analýzy

Žáci postupně docházejí k rozboru vět ve slova.

- Období syntézy

Procvičují si syntézu slov a vět pomocí různých her.

- Období výcviku čtení

Probíhá docvičování čtení, cvičí se čtení obtížnějších slov.

Metoda analyticko – syntetická

Tato metoda je nazývána také hlásková. Vychází z mluvené řeči, kdy vyvozením ze slova dospěje žák k osvojení hlásky. S vyvozenou hláskou se poté spojí písmeno a žáci čtou slabiky a slova, která obsahují toto písmeno. Používají při čtení analýzu i syntézu. Rozkládají slova na slabiky a hlásky, a také spojují hlásky ve slabiky a slabiky ve slova. Při této metodě se žáci učí najednou všechny čtyři typy písmen.

Výuka čtení se dělí do tří etap:

- Etapa jazykové přípravy žáků na čtení

V tomto předslabikářovém období si žáci pomocí her cvičí zrakové vnímání, sluch, mluvený projev, pracují s dechem a rozšiřují si slovní zásobu. Poznávají souhlásky m, l, s, p a samohlásky a, á, e, é, i, í, o, ó, u, ú. Cvičí se analýza a syntéza složených slabik z těchto hlásek. Učitel dbá na to, žáci nevyslovovali hlásky šeptem a poté nahlas. (Santlerová, 1995)

- Etapa slabičně analytického způsobu čtení

Dělí se na čtyři fáze:

- čtení slov s otevřenou slabikou ve slovech (máma, Ota)
- čtení slov se zavřenou slabikou na konci slov (les, orel)
- čtení slov s otevřenou slabikou trojpísmennou (sto, stojí)
a slov se dvěma souhláskami uprostřed (myška, babička)
- čtení slov se slabikotvorným r, l (vlk, krk), slov s písmenem ě
– dě, tě, ně, bě, pě, vě a se slabikami di, ti, ni

Žáci v této etapě čtou už ze Slabikáře, určují počet a pořadí hlásek ve slabice a slabik ve slově.

- Etapa plynulého čtení slov

V tomto období se technika čtení plně automatizuje, žáci mají čist plynule a s porozuměním.

V dnešní době je metoda analyticko – syntetická nejpoužívanější metodou výuky čtení. Klade velký důraz na techniku čtení a vyhovuje těm učitelkám, které učí frontální výukou. Samozřejmě nevyhovuje všem, učitelé mohou používat i jiné metody, v poslední době je oblíbena metoda genetická, která upřednostňuje techniku porozumění a dává prostor pro individualizaci žáků.

2 POMŮCKY K VÝUCE PRVOPOČÁTEČNÍHO ČTENÍ

Výuka rozvoje prvopočátečního čtení a psaní musí být efektivní a pro žáky by měla být zábavná a motivující k učení. Učitel má možnost k výuce využít mnoho didaktických pomůcek a motivačního materiálu. Jelikož nás v současné době výrazně obklopuje informační a komunikační technologie, motivace žáků je náročná a vyžaduje velkou připravenost učitele, aby udržel žakovu pozornost.

Didaktické pomůcky a potřebný materiál si můžeme zakoupit v knihkupectví, papírnictví, anebo jsou součástí ucelené metodické rady učebnic pro výuku Českého jazyka a literatury pro 1. ročník ZŠ jednotlivých nakladatelství. Tvořivý učitel si také může pro výuku čtení a psaní vyrobit spoustu pomůcek sám.

2.1 POMŮCKY K VÝUCE ČTENÍ

Pro inspiraci uvádím pomůcky, které nejčastěji na naší škole pro vlastní proces výuky využíváme:

Maňásek, loutka, kreslená postavička nebo plyšová hračka - mluví na děti, oslovuje a chválí je. Motivuje vhodně různá cvičení na provádění analýzy a syntézy a hraje s dětmi hry. Rozvíjí cit pro příběhy a slovní zásobu.

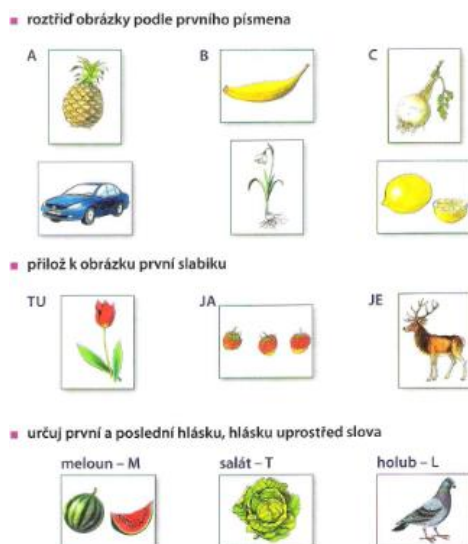
Nástěnné obrazy nebo plakáty s abecedou a motivačními obrázky písmenek – samostatné karty s motivačním obrázkem, které slouží žákům k seznamování s novými písmeny

Obr. č. 1: Česká obrázková abeceda

Kartotéka obrázků – jsou na nich vyobrazené věci, které začínají daným písmenem nebo slabikou, žáci spojují obrázky s patřičnou kartou.

Obr. č. 2: Karty s obrázky

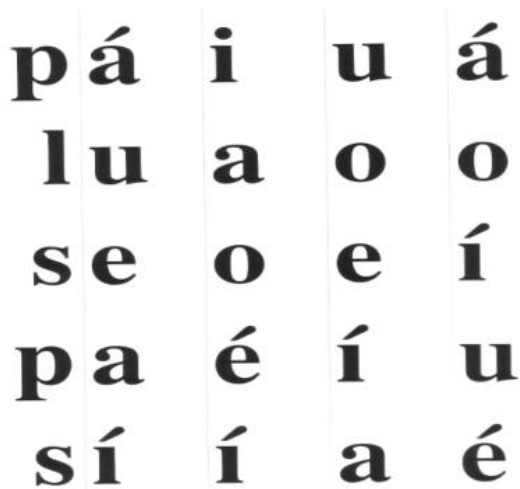
Kostky s písmeny nebo slabikami – slouží k vyvozování písmen, slabik a k rozeznávání krátkých a dlouhých samohlásek. Žáci mohou sestavovat z kostek libovolné slabiky a slova.

Písmenkové pexeso – žáci hledají dvojice stejných písmenek a obrázků. Na jedné straně je písmenko a na druhé straně obrázek. Trénují si paměť, trpělivost a jemnou motoriku.

Stavebnice s dřevěnými písmenky – slouží ke cvičení zraku a hmatu. Úkolem je pomocí zraku a hmatu poznat písmenka. Později žáci sestavují z písmen slova a věty.

Čtecí pásy s písmenky – pásy jsou rozděleny na samohlásky a souhlásky. Žáci nejdříve čtou písmenka od shora dolů a zpět, později posouváním sestavují slabiky.

Obr. č. 3: Čtecí pásy

Molitanová písmenka – žáci se seznamují pomocí molitanových písmenek s tvary písmen, ale nemusí je jmenovat.

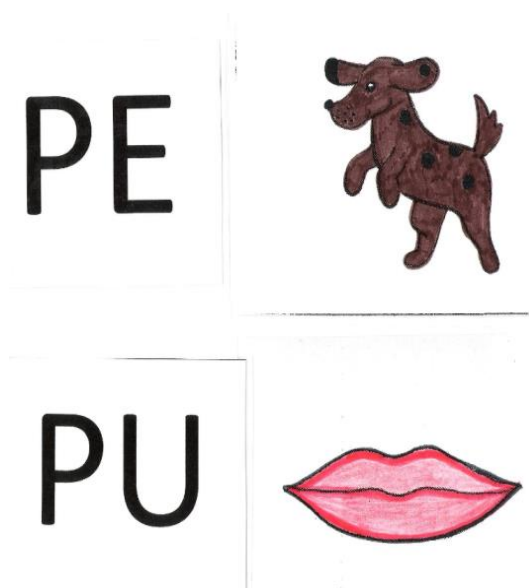
Skládací abeceda – slouží k vyvozování písmen, hledají dvojice malého a velkého písmenka. Skládají z písmen slabiky, slova a věty.

Obr. č. 4: Skládací abeceda

Obrázkové loto – žáci vyhledávají obrázky podle začínající slabiky.

Obr. č. 5: Obrázkové loto

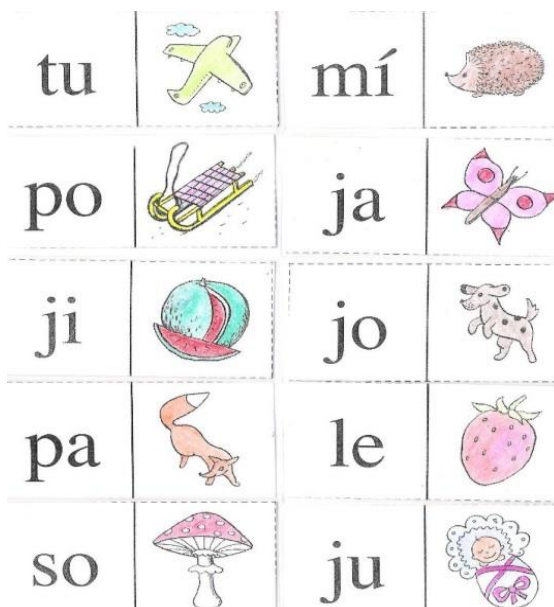
Karty se slovy a větami – žáci hledají v prostoru třídy umístěné karty se slovy a větami, dále tyto karty čtou, postupně skládají k patřičnému obrázku (nakladatelství ALTER, PRODOS),

Obr. č. 6: Karty se slovy

mé	la	tú	má	ma	E	ma	
Mí	la	I	vo	O	ta	tá	ta
me	le	lá	me	má	vá		
me	te	mo	tá	mí	sa		sí
ma	so	so	va	vo	sa		to

Domino se slovy, slabikami nebo obrázky – slouží ke čtení a spojování slabik.

Obr. č. 7: Domino

Pracovní listy – žáci kroužkují nebo podtrhávají vyvozené písmeno, spojují malé a velké písmeno, zapisují písmena do mřížek dle obrázku, určují polohu písmene ve slově, spojují písmeno s obrázkem. Úkoly jsou zaměřeny na aktivizaci, rozvoj myšlení, paměti a smyslových schopností.

Plastelína, chlupaté drátky, špejle, vlna – s těmito pomůckami lze také zábavnou formou vyvozovat písmenka a pracovat v hodinách.

Písmenkové pohádky – čtením pohádky vyvozujeme jednotlivá písmenka. Při čtení pohádky mohou děti písmeno kreslit na mazací tabulku, lépe si totiž zapamatují, co prožijí a zapojí více smyslů (L. Horník).

Obrázkové čtení – žáci se učí v textu pojmenovat podle jednoduchých kreseb věci, rostliny a zvířata.

Obr. č. 8: Čtení s obrázky

<p>18. Léto. U vody je veselo. Eva a Radek na sebe Dana se učí Pes Lap honí Na leží Lap chytá do zubů a nese je do lesa. Jak půjde Radek domů?</p> 	<p>17. Jaro. Na jaře je louka i sad samý U lesa kvetou Na louce září V sadu kvete Tatínek ryje. Maminka seje .. Jana jí pomáhá. Dole se diví: „Co se to tady děje?“</p>
<p>20. Zima. U lesa máme zelený a hůl. Má také nos a to je Vítek jede na Volá: „Jé, au!“ A Vítek padá. Padá také Dolů dojel jen A co Vítek?</p> 	<p>19. Podzim. padá. Vane vítr. Jana nese Vítek má také Na louce u lesa létají. Jeden padá do lesa. Jana Jé, pozor, běží z lesa!</p>

Obrázkový hlavolam – upevňování pravolevé orientace, zdokonalování v oblasti jemné motoriky, zlepšení manipulačních dovedností, rozvoj postřehu a orientace v prostoru. V hlavolamu najdeme obrázky domácích zvířat, stromů, květin, ovoce, zeleniny, povolání a dopravních prostředků. Je to velmi oblíbená pomůcka a využívá se k mezipředmětovým vztahům.

Obr. č. 9: Hlavolam

Pohádkové knížky – čtení pohádkových knih rozvíjí komunikační schopnosti a dovednosti dětí, podporuje zvědavost a přemýšlivost, učí správné výslovnosti a artikulaci.

Knihy říkanek a básniček – verše podněcují dobrou výslovnost a sluchovou pozornost, lze je i propojit s jednoduchými pohyby těla.

Dětské časopisy - *Sluníčko, Mateřídouška, Pastelka* – žáci si prohlubují své znalosti a smysluplně prožívají výuku čtení. Časopisy se snaží děti pobavit a také poučit. Najdeme v nich náměty pro společné činnosti a můžeme řešit nejrůznější úkoly. Sluníčko vychází každý měsíc i s DVD pohádek.

Písmenková sada abecedy k vystřížení – abeceda slouží k procvičení analýzy a syntézy při čtení, k vyvozování nových písmen (nakladatelství ALTER).

Karty na čtení – čtecí karty slouží k procvičení a rozšíření učiva (nakladatelství ALTER, PRODOS, FRAUS).

Obr. č. 10: Čtecí karty

Nástěnná abeceda psacího písma – žáci podle tabule poznávají psací podobu písmen, mají možnost stálé kontroly.

Puzzle abeceda – pomůcka obsahuje dřevěnou šablonu a celou abecedu. Žáci vkládají do šablon patřičná písmena. Využívá se také k procvičování barev a motorických schopností.

Řezané obrázky – slouží k rozvoji tvarové představivosti, analýze a syntéze. Rozříznuté obrázky se správně k sobě skládají.

Nástěnné obrazy správného sezení při psaní a správného úchopu psacího náčiní – obrazy slouží k porovnání správného sezení dítěte a vzoru na tabuli.

Mazací tabulka s fixem, trojhranné tužky – tabulku využíváme k zápisu písmen, slov, vět. Lze s nimi hrát různé soutěže ve dvojicích nebo skupinách.

Interaktivní tabule – SMART BOARD, ACTIV BOARD – podporuje tvůrčí atmosféru ve třídě, podněcuje k vyjádření vlastních myšlenek. Interaktivní výuka mění školu z místa nudy a donucování na prostor kreativity, seberealizace a rozvoje zpětných vazeb.

Dataprojektor - zařízení umožňuje zprostředkovat prezentaci na různá témata.

Počítače, tablety - s pomocí tabletu lze na dálku ovládat připojený počítač a komunikovat s interaktivní tabulí podobně jako s myší. Počítače se využívají k vyvození nových písmen, k určování daného písmene, ke čtení, ke spojování obrázků s písmenem a k dalším možným úkolům. Učitelé i žáci by si měli v rámci i-výuky připravovat různé materiály, protože jen tak se vyhnou pasivnímu sledování výuky a škola se pro ně stává hrou.

Interaktivní učebnice – klasická učebnice, která je doplněna o multimediální prvky, které se dají využít při práci s interaktivní tabulí.

Metodické příručky pro učitele – poskytují pedagogům návod, jak správně s učebnicí elementárního čtení pracovat, nabízí různé náměty a způsoby k výuce.

2.2 HRY S VYUŽITÍM POMŮCEK K ROZLIŠOVÁNÍ HLÁSEK A PÍSMEN

Spící princátka

Určíme kouzelnou hlásku, například M. Děti začarujeme ve spící prince a princezny, položí si hlavu na lavici a zavřou oči. Ze spánku je vysvobodí naše kouzelná hláska. Při vyslovení hlásky ve slově si děti sednou rovně a probudí se.

Písmenkový salát

Na magnetickou tabuli pověsíme karty s písmeny nebo napíšeme písmena na tabuli. Uděláme z nich míchaný salát, který má barvy zeleniny. Děti se na písmenka dívají, snaží si všechna zapamatovat. Poté tabuli otočíme nebo zakryjeme. Úkolem dětí je zapsat nebo jmenovat písmena, která byla v písmenkovém salátu.

Písmenkové obrázky

Děti jsou rozděleny na dvojice. Každá dvojice dostane sáček zamíchaných kartiček s obrázky a kartiček s písmenky. Děti mají za úkol přiřazovat ke každému obrázku patřičné písmenko, na které obrázek začíná.

Veselá písmena

Na kartě dětem ukážeme velké nebo malé tiskací písmenko a říkáme s dětmi společně říkanku: „S písmenky je vesele, jsou to naši přátelé.“

Děti si najdou dané písmenko ve své sadě písmen a říkají slova na dané písmeno.

Lovíme rybičky

Hlásky napíšeme na papírové rybičky, které hodíme do rybníku. Děti loví rybičky s hláskami, které vyslovujeme. Mohou je vytahovat rukou nebo magnetickou udičkou, kterou si vyrobíme.

Pohádky ze slabik

Děti dostanou na lavici kartičku s černobílými obrázky a kartičky se slabikami, na které tyto obrázky začínají. Z druhé strany kartiček jsou obrázky pohádek. Děti postupně pokládají slabiky na obrázky a při správném postupu jim vznikne pohádka.

Plácačky

Na tabuli napíšeme křídou malá i velká písmena. Děti mají v rukou barevné plácačky a musí správně plácnout písmeno, které vyslovíme. Mohou soutěžit dvojice nebo družstva.

Hledání písmen

Rozdělíme děti na skupiny. Každé skupině určíme jedno písmeno a pošleme je za dveře. Poté písmena schováme po třídě tak, aby byl kousek vždy vidět. Skupiny mají za úkol hledat pět písmen jednoho druhu. Zacinkáme, děti se vrátí do třídy a začnou písmena hledat.

2.3 SLAVNOST SLABIKÁŘE

Chtěla bych se v mé diplomové práci také zmínit o naší každoroční akci pod názvem **SLAVNOST SLABIKÁŘE**. Myslím si, že je vhodnou motivací pro žáky první třídy. Koná se tradičně v listopadu, po dvou měsících pilné práce prvňáčků, kteří mají možnost předvést s paní učitelkou svým rodičům všechno, co se za tu dobu naučili. Děti s nadšením přečtou slabiky, slova i jednoduché věty, a nakonec i píšou. Slavnostní událost končí pasováním na čtenáře šerpou s nápisem *Slavnosti Slabikáře* a předáváním Slabikáře, na který se děti nejvíce těší. Samozřejmě na této akci nechybí ani hostina, kde si děti pochutnávají na dortu *Slabikář*, který jim jako dárek upečou maminky.

Na této akci pořádáme *Výstavu slabikářů*, kde si rodiče a hosté mohou prohlédnout současné i historické slabikáře.

PRAKTICKÁ ČÁST

Na našem trhu je v dnešní době pro 1. třídu velký výběr slabikářů a pomůcek. Proto mě zajímá, jak se učitelé orientují v tomto množství učebnic. Podle jakých kritérií si učebnice vybírají? Stačí jim k výběru učebnice název úspěšného a osvědčeného nakladatelství nebo jim postačí jméno známého autora?

Myslím si, že při výběru slabikáře bychom měli myslet hlavně na děti, protože ty budou s učebnicí pracovat. Samozřejmě musíme brát v úvahu také spoustu faktorů, které jsou s tím spojeny, např. velikost písma, grafická stránka, obsah nebo i cena. Každý zvažovaný slabikář bychom si měli důkladně prohlédnout, aby ten, který si zvolíme, vyhovoval nám i dětem. Výběr nám rozhodně zabere hodně času, ale určitě by se nám vynaložené úsilí mělo vrátit při vyučování.

Pokaždé, když učím v první třídě, si uvědomuji, jak je přechod pro malé dítě velkou událostí. Vstupuje do světa, ve kterém se začíná učit samostatnosti a odpovědnosti. Je po něm požadováno mnoho věcí, za které je hodnoceno. I když proběhne první školní den bez problémů, může nadšení dítěte brzy vyprchat. Během roku se dítě se vším seznamuje, utváří si vztah ke škole i knize, a proto se snažíme, aby ve škole trávilo příjemné chvíle.

Někteří učitelé si zvyknou na jeden druh slabikáře a učí podle něho každý rok, protože ho dobře znají. Ze zkušenosti vím, že učitelé si na některých školách ani slabikář vybrat nemohou, protože ředitelé nakoupí učebnice od jednoho nakladatelství pro všechny první třídy, aby mohli porovnávat, jak děti látku zvládly.

Měli bychom vybírat takové slabikáře, ve kterých jsou texty didakticky vhodně zvoleny a uspořádány tak, aby rozvoj čtení byl pro žáky maximálně přirozeným procesem. Texty by měly být zajímavé, podnětné a velmi blízké. Není tedy lehké rozeznat ty, které by dobře pomáhaly plnit cíle učitele v první třídě.

Ke každému slabikáři také neodmyslitelně patří podpůrný aparát, např. metodická příručka, karty ke slabikáři, soubory rozšiřujících textů. Je třeba klást vysoké nároky i na tyto didaktické materiály.

3 CÍL

Hlavním cílem mé diplomové práce je zjistit, podle jakých kritérií si učitelé v současnosti vybírají slabikáře pro výuku elementárního čtení v prvních třídách. Zajímá mě, jestli učitelé zůstávají u osvědčených slabikářů nebo mají rádi změnu a zkouší nové. Jak učitelé tyto knihy hodnotí a na základě čeho vybírají?

U slabikáře lze zkoumat následující vlastnosti:

- obsahové: zaměření na zajímavý a přesvědčující obsah, který je závislý na rámcových vzdělávacích programech,
- komunikační: určení stupně sdělitelnosti obsahu,
- ergonomické - velikost písma, barva: vhodné použití při práci.

Kvalitní slabikář by měl být srozumitelný, přehledný, zajímavý a přitažlivý. Měl by obsahovat problémové úkoly k rozvoji samostatnosti a úkoly různé obtížnosti, cvičení na procvičování i testy pro sebehodnocení žáků.

Druhým cílem mé práce je vyzkoumat, které pomůcky a didaktické materiály pro výuku elementárního čtení používají. Budu zkoumat, zda mají na školách velký výběr pomůcek nebo jestli si vyrábějí své. Další otázkou je využívání digitální technologie při výuce. Zajímá mě, zda učitelé využívají digitální techniku, a jak často.

3.1 METODY PEDAGOGICKÉHO VÝZKUMU

V současnosti se v pedagogice uplatňují dvě základní paradigmaty: paradigma pozitivistické a post-pozitivistické. Odpovídají jim dva rozdílné typy pedagogických výzkumů.

Klasické pedagogické výzkumy vycházejí většinou z pozitivistického paradigmatu. Bývají často označovány jako vědecké výzkumy či jako výzkumy kvantitativně orientované. Vycházejí z přesvědčení, že existuje jedna objektivní realita, která není závislá na našich citech nebo přesvědčení (Chráska, 2007, s. 9).

Kvantitativně orientovaný výzkum vychází z pozitivismu, přistupuje ke zkoumanému jevu objektivně a jeho cílem je potvrdit nebo vyvrátit hypotézy vytvořené na základě existující teorie. Užívá kvantitativních metod zkoumání: dotazník, obsahová analýza, sociometrický test.

- získává objektivní důkazy, ověřuje teorie a hypotézy, potvrzuje nebo vyvrací teorii
- plánovitě ověřuje hypotézy
- deduktivní myšlenkové postupy, velké množství zkoumaných

V posledních desetiletích se ve světě, ale i u nás, stále více uplatňují výzkumy vycházející z paradigmatu post-pozitivistického, které bývají označovány jako výzkumy kvalitativně orientované. Oba uvedené typy výzkumů mají své silné a slabé stránky, a nelze jeden z nich považovat za univerzálně použitelný (Chráška, 2007, s.9).

Kvalitativně orientovaný výzkum vychází zejména z fenomenologie, výzkumník se snaží jevy pochopit a vysvětlit z hlediska zkoumané osoby.

- shromažďuje údaje o chování lidí
- zaměřuje se na porozumění chování lidí v přirozeném prostředí, vytváří teorii
- induktivní postupy, menší množství zkoumaných (žák, třída, škola)

Metody pedagogického výzkumu se rozdělují na empirické, teoretické a historicko-srovnávací.

Empirické metody: pozorování, experiment, dotazník, rozhovor (interview), obsahová analýza pedagogických dokumentů a vybrané techniky měření – ústní, písemné a praktické zkoušení, testy, škálování, měření v oblasti sociálních vztahů

Teoretické metody: analýza, syntéza, indukce, dedukce, metoda modelování a formalizace

Historicko-srovnávací metody: metoda genetická, srovnávací, historicko-srovnávací, historická

Výzkumné metody pro analýzu učebnic:

- dotazování: dotazníky nebo rozhovory pro učitele, žáky a odborníky

- komparativní: porovnávání podle určitého hlediska
- kvantitativní: zjišťování výskytu a četnosti měřitelných jednotek (verbálních i neverbálních)
- kvalitativní: zjišťování vlastností, hlavně obsahu
- experimentální: porovnávání po určité změně
- observační: pozorování
- testovací: testování žáků – zkoumání vědomostí

Hlavní výzkumnou metodou pro mou diplomovou práci jsou dva anonymní **dotazníky**, první pod názvem „**Kritéria výběru současných slabikářů v 1. třídě**“, který obsahoval deset otázek. Druhý se nazývá „**Kritéria výběru pomůcek ke čtení v 1. třídě**“, a ten měl pět otázek.

Oba dotazníky obsahovaly uzavřené a otevřené otázky. Snažila jsem se o vyčerpávající nabídku odpovědí, a ne příliš početnou. V uzavřených otázkách si respondenti vybírali i více odpovědí, u otevřených otázek se málokdy vyjadřovali, přestože jim nabízejí volnost. Učitelé odpovídali jedním slovem nebo krátkou větou.

Ve výzkumu jsem vyhodnotila 38 dotazníků, které vyplňovali na základních školách učitelé Karlovarského kraje. Oslovila jsem učitele sedmi základních škol – ZŠ Merklín, ZŠ Pernink, ZŠ Hroznětín, ZŠ Abertamy, ZŠ Sadov, ZŠ Karlovy Vary a ZŠ Ostrov. Především to byli zkušení pedagogové s dlouholetou praxí, ale i začínající. Ve škole, kde působím, jsem řešila výzkum **dotazníkem, metodou přímého pozorování a rozhovoru** s učiteli.

K vyhodnocení nashromážděných dat jsem vytvořila výsečové grafy, které poskytují jasný přehled výsledků o zkoumaných otázkách.

Otázky dotazníku „Kritéria výběru současných slabikářů v 1. třídě“:

1. Jaký slabikář používáte pro výuku v 1. třídě?
2. Co bylo důvodem pro výběr tohoto slabikáře?
3. V čem vidíte silné stránky tohoto slabikáře?
4. Má tento slabikář i slabé stránky?
5. Vyhovuje Vám slabikář, který nyní používáte?
6. Používáte současně se slabikářem i jiné učebnice?
7. Jakou metodu ve výuce čtení převážně využíváte?
8. Jaké vyučovací formy ve výuce čtení upřednostňujete?

9. Používáte některé prvky z alternativních metod?
10. Jakou organizační strukturu výuky čtení preferujete?

Otázky dotazníku „Kritéria výběru pomůcek ke čtení v 1. třídě“:

1. Máte k výuce čtení dostatečnou materiální podporu – metodické příručky, pomůcky?
2. Jaké pomůcky nejčastěji při výuce čtení používáte?
3. Máte na škole velký výběr pomůcek nebo si musíte vyrábět vlastní?
4. Využíváte k výuce počítače, tablety a interaktivní tabuli?
5. Jak často využíváte digitální technologii k výuce?

3.2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU

Při vyhodnocování dotazníků jsem postupovala následovně. Nejdříve jsem spočítala, kolikrát byla daná odpověď zvolena. Potom jsem převedla výpočty na procenta a k nim vytvořila výsečové grafy. Graf ukazuje pro každou otázku výsledky sestupně.

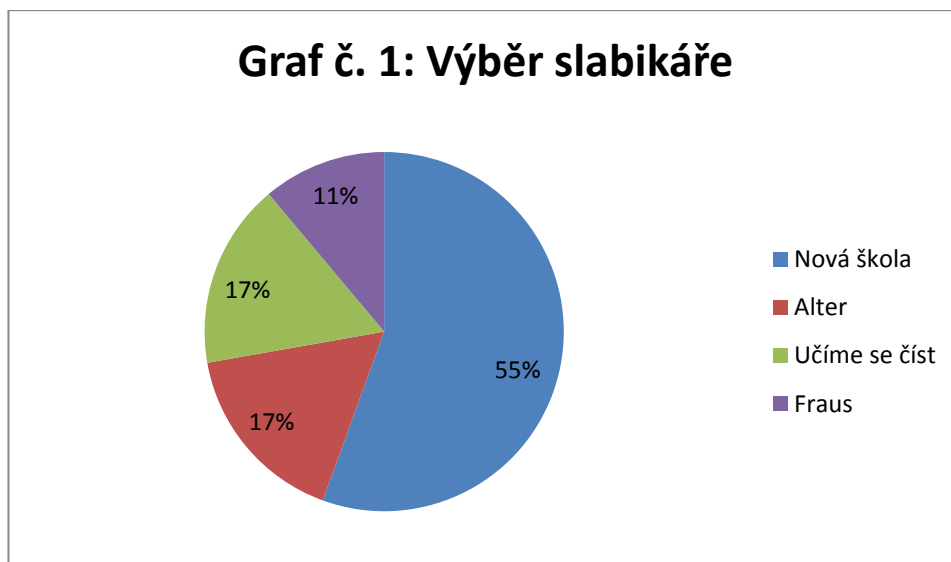
3.2.1 Kritéria výběru současných slabikářů v 1. třídě

1.otázka: Jaký Slabikář používáte pro výuku v 1. třídě?

Respondenti vybírali z nabídky:

- a) Slabikář nakladatelství ALTER
- b) Slabikář nakladatelství NOVÁ ŠKOLA
- c) Slabikář nakladatelství FRAUS
- d) Slabikář nakladatelství DIDAKTIS
- e) používám jiný slabikář.....

Graf č. 1: Výběr slabikáře

Na prvním místě se umístil Slabikář nakladatelství NOVÁ ŠKOLA. Podle tohoto slabikáře učí 55% respondentů, z 38 dotazovaných je to 21 učitelů.

Slabikář byl vydán poprvé v roce 1999, má 120 stran a cena se pohybuje kolem 105 Kč. Autorkami slabikáře jsou Hana Mühlhauserová a Jana Svobodová, ilustrovaly ho J. Krejčíková a A. Schindlerová. V tomto slabikáři se žáci učí číst analyticko – syntetickou metodou. Slabikář byl v roce 2009 přepracován novými autorkami, E. Procházkovou a A. Doležalovou.

Součástí učebnice je Živá abeceda, Moje první psaní a 4 díly Písanek pro 1. ročník. Ke slabikáři patří i další pomůcky: Skládací abeceda, Demonstrační kostky s písmeny, Učíme se abecedu, Ilustrované slabiky, Se zvířátky do pohádky. *Živá abeceda* připravuje žáky na vlastní čtení. Podporuje rozvoj zrakového a sluchového vnímání, grafomotoriky i slovní zásoby. *Skládací abeceda* je určena k manipulačním činnostem žáků. Práce s ní podporuje porozumění analýze a syntéze slabik i slov. *Demonstrační kostky s písmeny* obsahují krátké i dlouhé samohlásky a souhlásky m, l, s, p, t, j. *Učíme se abecedu* je soubor karet formátu A 5 s jednotlivými písmeny. Na kartách jsou napsaná v podobě tiskací i psací, vždy velké a malé. *Ilustrované slabiky* se opírají o zrakovou podporu a paměť. Ke každé slabice patří názorná ilustrace, která začíná na danou slabiku. *Se zvířátky do pohádky* je sešit pohádek určený k prvnímu čtení na konci 1. ročníku. Je motivován zvířátky a je vhodný k využití mezipředmětových vztahů. V sešitu jsou hádanky, bludiště, shody a rozdíly, a také papírové loutky, se kterými můžeme hrát divadlo. Slabikář navazuje na Živou abecedu

čtením dvouslabičných slov s otevřenou slabikou. Vyvozování nových písmen je vždy doplněno motivační říkankou a obrázkem. Ve slabikáři je dost prostoru k procvičování, doplňování a k samostatné práci. Pomocí obrázků a barev se v něm děti dobře orientují. K tomuto slabikáři je velmi podrobně zpracován *Metodický průvodce*, který je rozdělen na obecnou a metodickou část. Metodická část obsahuje různé didaktické hry, průpravná i dechová cvičení a ukázky postupů práce ve slabikáři. S tímto slabikářem se velmi tvořivě pracuje, obsahuje i metody čtení pro dyslektiky. V současné době je na trhu i interaktivní verze, proto je tolik oblíben. Učitelé vyjádřili velkou spokojenost s tímto slabikářem.

Na druhém místě skončily dva slabikáře: Slabikář nakladatelství ALTER a učebnice UČÍME SE ČÍST. Pro každé nakladatelství to činí 17%. Podle těchto knih učí 4 učitelky.

Překvapilo mě, že Slabikář nakladatelství Alter se umístil až na druhém místě. Myslela jsem si, že patří k nejoblíbenějším. Autorem slabikáře je Jiří Žáček, ilustrátorkou Helena Zmatlíková. Slabikář má 128 stran a cena se pohybuje okolo 120 Kč. Poprvé byl vydán v roce 1992 a získal cenu Comenia. O rok později byl oceněn Zlatou stuhou, která se uděluje v soutěži za knižní tvorbu pro děti a mládež. Tento Slabikář je kvalitní učebnicí počátečního čtení, která splňuje vysoké nároky kladené na tento druh učebnic. Jeho předností je vedle metodické propracovanosti především obsah textů doplněných nádhernými ilustracemi. Navazuje na Živou abecedu, ve které se začíná výukou samohlásek, protože se snadno vyslovují a děti si je lépe pamatují. Poté se učí souhláskám m, t, l, s, p, j, se kterými děti tvoří slabiky, slova a krátké věty. Slabikář je rozdělen na dvě části. První část je opakovací a procvičovací, kde děti čtou texty se souhláskami, které už znají. Ve druhé části se seznamují s novými písmeny. Pro poslabikářové období nakladatelství Alter připravilo učebnici *Moje první čítanka*, kde jsou pohádky, říkanky, básničky i hádanky. Obsahuje stejně jako Slabikář blok pro nácvik čtenářsky obtížných slov.

Součástí slabikáře je *Živá abeceda s pracovním sešitem*, *Moje první čítanka*, 3 díly *Písanek k Živé abecedě*, 3 díly *Písanek ke Slabikáři*. Jsou k němu k dispozici i další pomůcky: *Karty ke Slabikáři*, *Pracovní sešity I, II ke Slabikáři*, *Soubor nástěnných obrazů k Živé abecedě i ke Slabikáři*, *Soubor demonstračních obrázků pro vyvození slabik*, *Soubor slabik a slov k Živé abecedě*, *Písničky z Čítanky Jiřího Žáčka*, *Metodický návod k učebnicím Alter*.

Učebnice *Učíme se číst* z nakladatelství SPN je první učebnicí, která umožnila číst genetickou metodou. Autorkou je Jarmila Wagnerová a ilustrátorem Miloš Noll. Byla poprvé vydána v roce 1998, má 127 stran a stojí kolem 135 Kč. Cílem této učebnice je přispět k rozšíření nabídky metod elementárního čtení. V učebnici je uplatněn princip genetické metody v počáteční fázi nácviku čtení. Druhý díl nabízí i princip metody globální. Tato učebnice pomáhá hledat učitelům efektivnější metody navazující na tradici české školy.

Učebnice má dva díly čítanek. První díl se nazývá *Učíme se číst pohádky*, kde se pracuje pouze s velkou tiskací abecedou. Prostřednictvím pohádek seznamuje děti hravou formou s abecedou. Druhý díl *Už umíme číst* obsahuje náročnější texty tištěné běžnou abecedou. Čtení je rozděleno do tří etap. První etapa je přípravná, děti poznávají velkou tiskací abecedu. Cvičí se pravolevá orientace, pojmy nahoře, dole, před, za. Ve druhé etapě už děti začínají číst. Třetí etapa rozvíjí čtenářské dovednosti a zvládnutí elementárního čtení, to je plynulé čtení s porozuměním.

K této učebnici jsou k dispozici pomůcky: pracovní sešit *Učíme se číst*, metodická příručka *Učíme se číst*, soubor 5 písanek *Písanky pro prvňáčky*, *Čítanka pro prvňáčky*, *Kresebné uvolňovací cviky*, *Velká tiskací písmena – tabule*, *Velká a malá tiskací písmena – tabule*.

Na naší škole se učí obě metody čtení, takže tuto učebnici také s radostí používáme. Jediným problémem je, že k metodě genetické se vydává málo didaktických materiálů, proto jsme nucené vyrábět si vlastní.

Nyní už je ale na trhu od nakladatelství Klett výuková sada *Lili a Vili ve světě velkých písmen* a *Lili a Vili ve světě malých písmen*. Tato učebnice učí žáky číst metodou analyticko-syntetickou i genetickou. Učivo představuje svěží a moderní přístup, kvalitní metodické pojetí, atraktivní vzhled a bohatý elektronický materiál. Základní myšlenkou je snaha o propojenost učiva. Tato nová sada nabízí k výuce tento materiál: *Lili a Vili ve světě velkých písmen* – 1. díl pracovní učebnice, *Lili a Vili ve světě malých písmen* – 2. díl pracovní učebnice, *Písanka* – 4 díly, *Mezipředmětový pracovní sešit* – 4 díly, *Lili a Vili – Čítanka 1. ročník*, *Lili a Vili – příručka pro učitele*. *Lili a Vili – náměty pro učitele*, *Lili a Vili – Písmenkový svět*, elektronické učebnice a pracovní sešity.

Jako poslední byl Slabikář od nakladatelství FRAUS. Získal 11% z celkového počtu.

Slabikář byl vydán v roce 2007, má 124 stran a stojí přibližně 125 Kč. Jeho autory jsou Lenka Březinová, Jiří Havel a Hana Stadlerová. Ilustrovala ho Anna Neborová, literárně upravil Pavel Borkovec. Vychází z metody analyticko-syntetické, ale objevují se tu i genetické prvky. Slabikář klade důraz na estetickou stránku, jsou v něm zařazeny různé literární žánry - poezie, próza, pohádky i příběhy. Nechybí tu ani dětmi oblíbené komiksy. Je čtivý, obsahuje hodně přímé řeči. Na každé straně slabikáře jsou přehledné vysvětlivky pro práci učitele. Je v něm zastoupeno mnoho témat: rodina a rodinné vztahy, škola, příroda, zvířata, život na vesnici a ve městě. Nechybí tu ani všechna roční období a svátky. Cvičení ve slabikáři jsou velmi pestrá, děti mají možnost doplňovat a vyhledávat jednotlivá písmena, skládat i rozkládat slova, dokreslovat obrázky, spojovat slova s obrázky, odpovídat na různé otázky. Jelikož patří mezi nejnovější, není na školách ještě tolik využíván. Myslím si, že tento Slabikář bude v nejbližší době patřit mezi nejžádanější.

K tomuto slabikáři patří tyto pomůcky: Živá abeceda, Slabikář, Slabikář – čtecí karty, Čítanka, Písanka – 4 díly, Skládací abeceda k Živé abecedě a Slabikáři, Plakáty k Živé abecedě a Slabikáři. Velkým přínosem je interaktivní učebnice Živé abecedy a Čítanky.

Nakladatelství Fraus již vydává učebnice i pro genetickou metodu, umožňuje tedy učit děti čtení oběma metodami.

Genetická metoda nabízí tyto pomůcky: Začínáme číst a psát, Už čteme a píšeme sami, Uvolňovací cviky, Písanka – 3 díly, Příručka pro učitele.

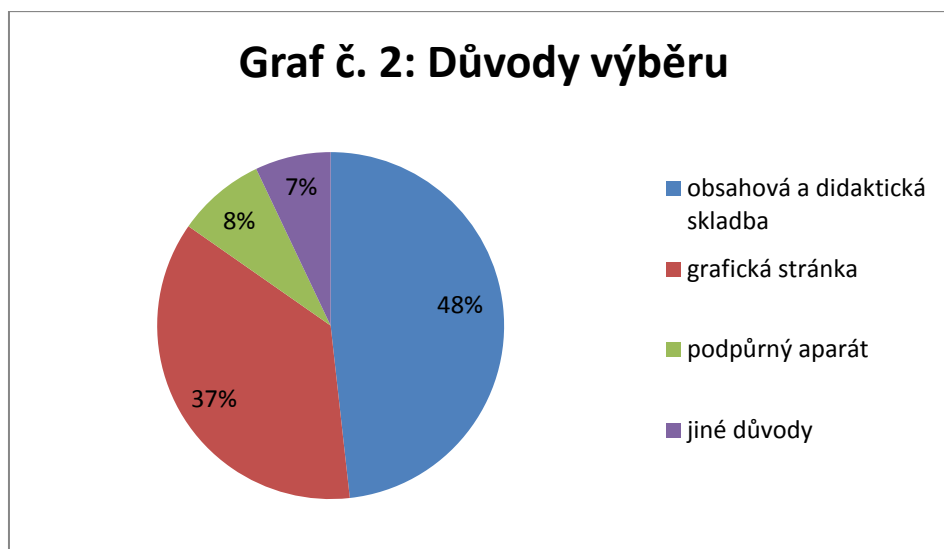
Ostatní Slabikáře si nikdo z respondentů nevybral.

2. otázka: Co bylo důvodem pro výběr tohoto Slabikáře?

Nabídka odpovědí:

- a) obsahová i didaktická skladba textů
- b) grafická stránka (ilustrace, barevné odlišení cvičení)
- c) obsah a rozsah cvičení
- d) podpůrný aparát slabikáře (metodická příručka, doplňující pomůcky)

- e) cenová dostupnost
- f) z jiných důvodů.....

Ve druhé otázce si mohli respondenti vybírat více odpovědí. Volili většinou dvě odpovědi, někteří se vyjadřovali i k otevřené otázce. Vyplynulo, že hlavním důvodem pro výběr Slabikářů nakladatelství Nová škola, Alter a SPN je **obsahová a didaktická skladba textů** se 48%. Dalším nejčastějším důvodem byla **grafická stránka slabikářů**. Ta ovšem zaujala jen 37% respondentů u nakladatelství Nová škola a Alter, u ostatních to pro učitele nebylo důležité. Třetím důvodem pro 8% učitelů byl **podpůrný aparát slabikáře** – metodické příručky a doplňující pomůcky. Tuto volbu vybírali především respondenti, kteří používají Slabikář nakladatelství Fraus a SPN. Učitelé si velmi chválí pracovní sešit, který je k učebnici Učíme se číst ze SPN. Také **jiné důvody** vedly 7% respondentů k výběru slabikářů. K této otevřené otázce se vyjadřovali jenom respondenti nakladatelství Alter. Učitelé uvádí: *Je to zvyk, pracuji podle tohoto Slabikáře vždy, když učím 1. třídu. Volím ho z obluby dětí. Mám s ním velmi dobrou zkušenost. Jsem s tímto slabikářem velmi spokojená, nedovedu si představit pracovat s jiným.*

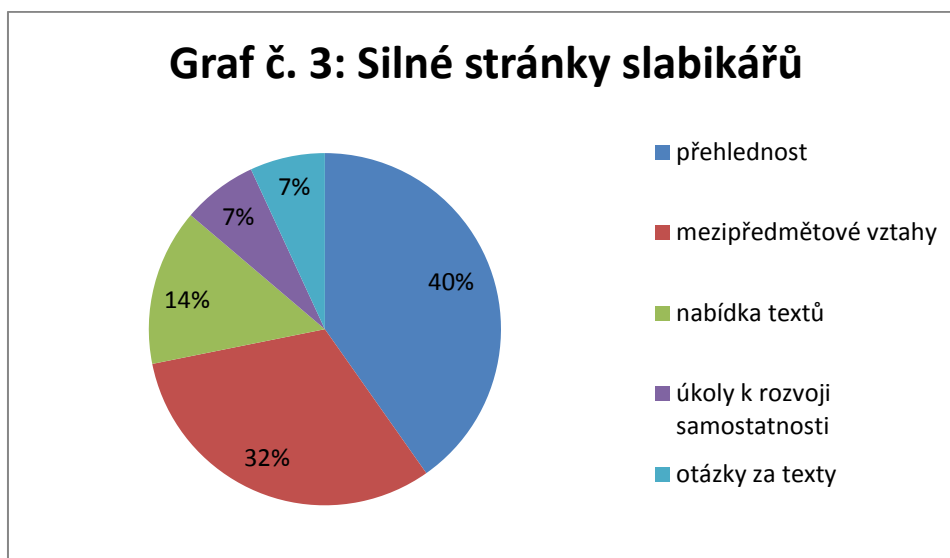
Z této otázky tedy vyplývá, že u Slabikářů nakladatelství Nová škola a Alter byly hlavním důvodem výběru obsahová a didaktická skladba textů, a také grafická stránka. Podpůrný aparát slabikáře, obsahová a didaktická stránka je důležitá pro uživatele nakladatelství Fraus a SPN. Respondenti nakladatelství Alter vyjádřili i spoustu jiných důvodů.

Je patrné, že si učitelé vybírají slabikáře z různých důvodů. Neexistuje totiž slabikář, který by splnil všechny učitelovy požadavky, proto je velmi důležité si při výběru uvědomit, co žáci prvních tříd nejvíce potřebují. Učitelé s praxí by měli čerpat ze svých předchozích zkušeností a začínající si nechat doporučit od svých kolegů. Domnívám se, že nejdůležitější je uplatnit formy a metody práce, které se nám již osvědčily a vidíme u nich pokrok.

3. otázka: V čem vidíte silné stránky tohoto slabikáře?

Výběr z možností:

- a) přehlednost (grafická úprava)
- b) mezipředmětové vztahy
- c) široká nabídka textů a úkolů
- d) úkoly k rozvoji samostatnosti a úkoly různé obtížnosti
- e) úkoly a otázky za texty a cvičeními
- f) jiné silné stránky.....

Největší předností slabikářů je pro 40% respondentů jejich **přehlednost**, tzn. grafická úprava. Tuto odpověď volili všichni respondenti nakladatelství Nová škola a Alter. 32% učitelů, kteří používají Slabikář Fraus a učebnici Učíme se číst vyzdvihují hlavně **mezipředmětové vztahy**. Velké zastoupení má v této odpovědi i nakladatelství Nová

škola. Jenom jeden respondent z Alteru označil tuto odpověď. Širokou **nabídku textů** a úkolů kroužkovalo 14% respondentů všech nakladatelství, celkově se tato silná stránka umístila na třetím místě. U **úkolů k rozvoji samostatnosti** připisovali učitelé i své výroky: *Žáci mají možnost aktivně pracovat. Mohou spolupracovat a vzájemně komunikovat. Děti mají možnost vyhledávat a třídit informace. Žáci nejsou pasivní.* Tuto odpověď vybíralo 7% respondentů nakladatelství Nová škola a Fraus. Stejně zastoupení 7% měla i poslední přednost, a to **otázky za texty**, zase ji vyplnili učitelé, kteří používají Slabikáře Fraus a Nová škola.

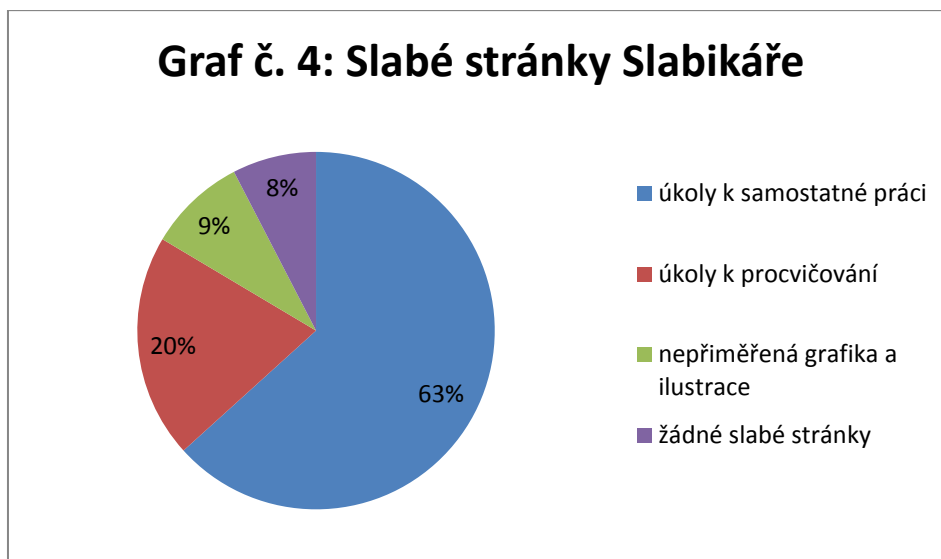
Z této otázky je tedy jasné, že největší předností slabikářů je jejich přehlednost (grafická úprava), a po ní hned následují mezipředmětové vztahy. Tyto dvě vlastnosti nejčastěji respondenti hodnotili za silné stránky slabikářů. Učitelé si uvědomují souvislosti mezi jednotlivými oblastmi učiva, předměty a tématy, a proto mají zájem zařazovat do výuky mezipředmětové vztahy. Uživatelé Slabikářů Fraus a Nová škola oceňují také úkoly k rozvoji samostatnosti a otázky za texty. Po této stránce vyjádřili spokojenost, protože se snažili ochotně napsat i své názory a poznatky z praxe.

4. otázka: Má tento Slabikář i slabé stránky?

Respondenti vybírali z následující nabídky:

- a) nepřiměřený obsah a rozsah textů
- b) málo úkolů k samostatné práci
- c) málo úkolů k procvičování
- d) nepřiměřená grafika a ilustrace
- e) nedostatečný podpůrný aparát
- f) jiné slabé stránky.....

Graf č. 4: Slabé stránky Slabikáře

Ukázalo se, že největším nedostatkem slabikářů je nedostatek **úkolů k samostatné práci a k procvičování**. V dotazníku se takto vyjádřilo k oběma otázkám 83% respondentů nakladatelství Nová škola i Alter. Řada učitelů napsala své názory i písemně: *Musím si denně připravovat pracovní listy k samostatné práci. Ráda si pro žáky vyrábím své úkoly k procvičování. Pracujeme většinou ve skupinách, takže si úkoly vymýšlím sama.* Několika respondentům u Slabikáře nakladatelství Nová škola nevyhovuje **grafika a ilustrace**. 8% učitelů, kteří učí podle Slabikáře Alter nevidí **žádné slabé stránky**, vyhovuje jim a jsou s ním spokojeni. Uvádí: *Výuku si obohacuji také různými zajímavými metodami a náměty.*

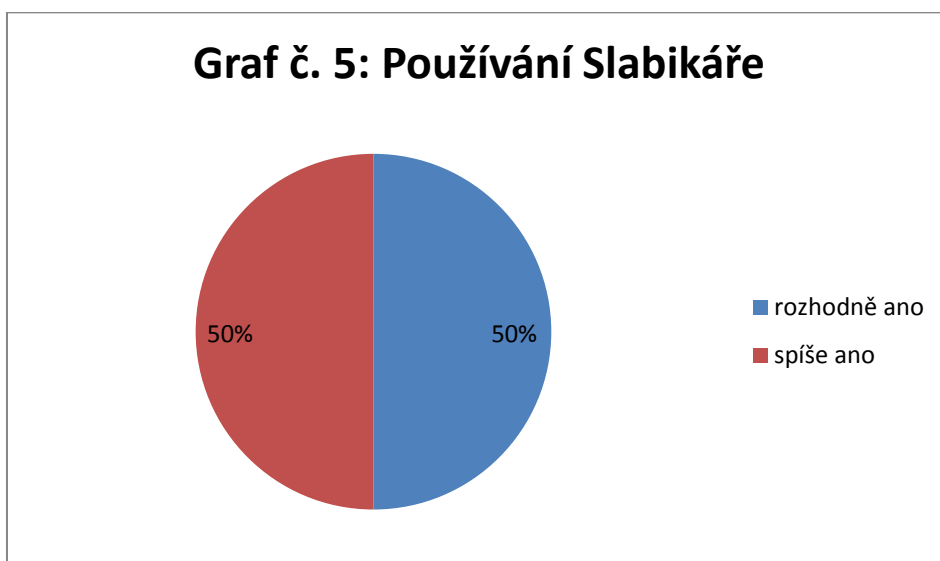
Z tohoto zjištění vyplývá, že dotazovaní respondenti musí k výuce stále hledat jiné materiály nebo využívat další učebnice. Učitelé se často vyjádřili, že si kopírují potřebné stránky s úkoly k procvičování z jiných učebnic.

5.otázka: Vyhovuje Vám Slabikář, který nyní používáte?

Nabídka odpovědí:

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

e) neumím se rozhodnout

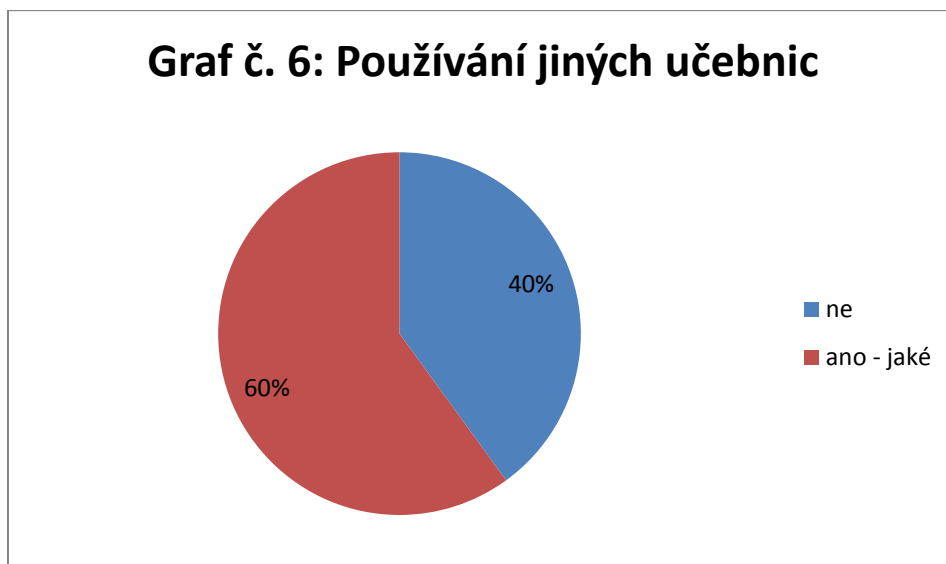
Na tuto otázku odpověděli respondenti jen dvěma způsoby, a to ve stejném počtu 50%. Ti, co jsou se slabikářem spokojeni a vyhovuje jim po všech stránkách, zakroužkovali **rozhodně ano**. Naopak, ti, co vidí ve slabikáři ještě nějaké nedostatky a myslí si, že by se daly odstranit, kroužkovali **spíše ano**. Myslím si, že vždycky není nejdůležitější kniha, ze které se učíme, ale také jakým způsobem hodinu zpestříme a jaké metody práce využíváme. Záleží na každém učiteli, jaký slabikář si pro výuku elementárního čtení vybere. Respondenti se vyjadřují, že mají k dispozici pro výuku čtení i dostatek náhradních textů, protože slabikářové jim na hodiny čtení nestačí.

6.otázka: Používáte současně se Slabikářem i jiné učebnice?

Výběr z možností:

- a) ne
- b) ano – jaké

Graf č. 6: Používání jiných učebnic

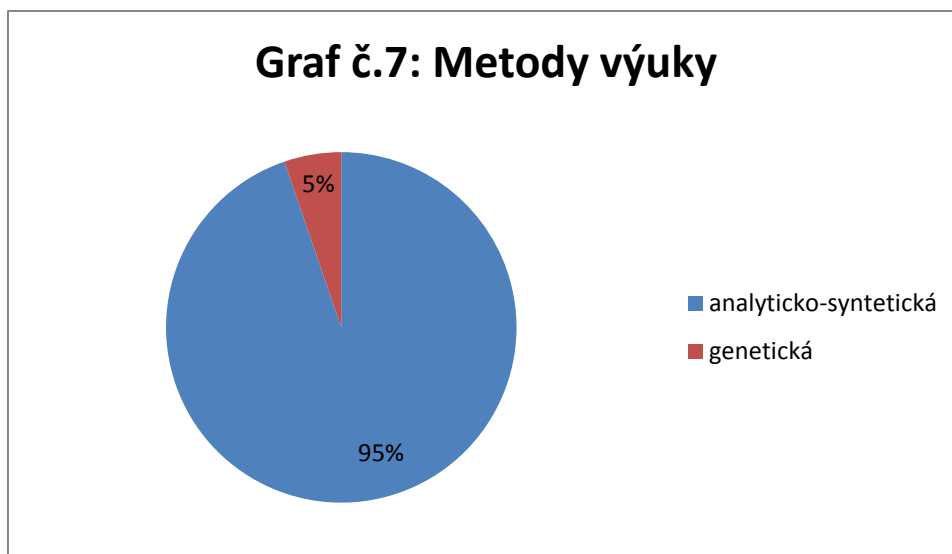
Z výsledků vyplývá, že převaha, tzn. 60% učitelů používá k výuce čtení i jiné učebnice. Na našem trhu neexistuje slabikář, který by vyhovoval všem a neměl nějaké nedostatky, proto učitelé řeší tento problém doplňováním různých ukázek z jiných učebnic. Snaží se vyhledávat texty k procvičování učiva nebo rozšiřující texty pro žáky nadané. Využívají jednu učebnici jako hlavní a spoustu jiných k doplňování a kopírování různých cvičení i textů. **Používání jiných učebnic** potvrdila většina respondentů. Snaží se výuku žákům zpestřit a zpříjemnit dalšími materiály. Mnoho učitelů zde jmenuje knihy pro společnou četbu: *Jak jel Vitek do Prahy, Pohádky a povídky pro malé čtenáře, Kvak a Žbluňk, Honzíkova cesta, O pejskovi a kočičce*. Učitelé uvádějí, že používají v hodinách i dětské časopisy: *Sluníčko, Materiáduška, Pastelka*. Další uživatelé odpovídají, že často ukazují dětem staré slabikáře a dělají ve třídách výstavy slabikářů. Učitelka genetické metody uvádí, že používá novou sadu Lili a Vili od nakladatelství Klett. Dvě učitelky se shodují ve výpovědi: *Využívám také materiály, které dostanu na školeních*. 40% respondentů označila **odpověď ne**, to znamená, že jiné učebnice při výuce čtení nepoužívají. Většina těchto učitelů používá Slabikář nakladatelství Alter, tak se zamýšlím nad tím, jestli je tento slabikář tak vyhovující nebo se učitelé nesnaží na hodiny více připravovat a ulehčují si práci.

Myslím si, že používání jiných učebnic ve výuce čtení je velmi důležité a pro žáky přínosné. Dozví se mnoho zajímavostí, vzbudí u žáků zájem a posílí motivaci.

7.otázka: Jakou metodu ve výuce používáte?

Výběr odpovědí:

- a) metoda analyticko-syntetická
- b) metoda genetická
- c) metoda globální

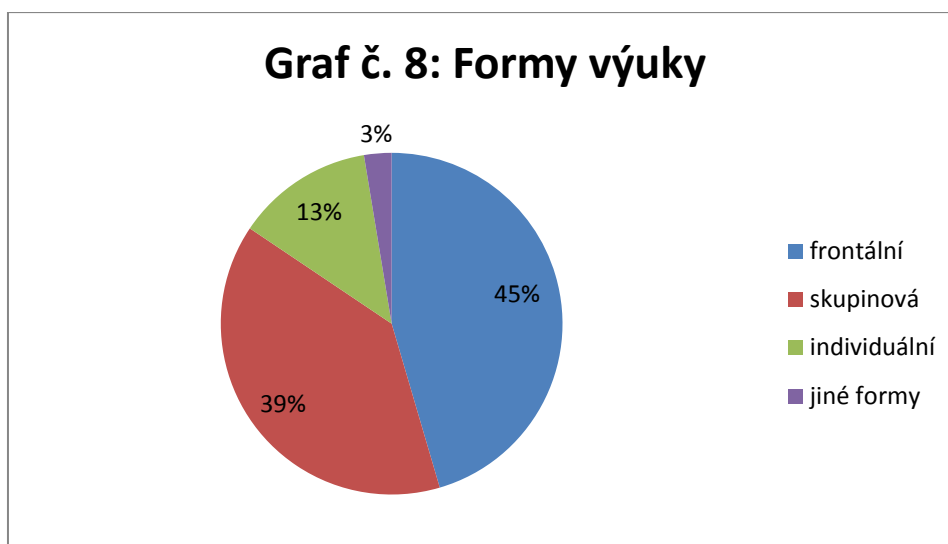
Zjistila jsem, že 95% dotazovaných, což jsou skoro všichni respondenti, učí **analyticko-syntetickou metodou**. Jen 5% respondentů učí **metodou genetickou** nebo tyto metody střídá, učí každý rok jinou. Metodu globální nikdo nepoužívá. Myslím si, že důvodem je dlouhodobá metodická tradice analyticko-syntetické metody. Má k dispozici množství didaktického materiálu k výuce a procvičování. Všechna nakladatelství vydávají řadu učebnic, které s touto metodou souvisí. Tato metoda není náročná na fonematische rozlišování, analýzu a syntézu. Děti v počátečním stádiu spojují pouze dvě písmenka. Řekla bych, že u dětí brzy vyprchá nadšení z příliš dlouhého předslabikářového období. Děti čtou sice plynule po slabikách, ale někdy vůbec neví o čem. Metoda genetická klade důraz na smysluplnou komunikaci pomocí čtení a psaní. Učitelka naší školy, která učí metodou genetickou v rozhovoru uvedla: *Děti mají rychle osvojena všechna velká tiskací písmena a umí napsat slova i jednoduché věty. Mají radost z úspěšné práce a škola je baví. Nechápu, proč učitelé nevyužívají tuto metodu? Jediná nevýhoda je, že je k této metodě málo doplňujícího materiálu, musím si vše vyrábět sama, příprava je časově velmi náročná.*

Každému dítěti vyhovuje jiná metoda, nikdy se nezavděčíme všem, ale přesto by bylo dobré, kdyby si každý pedagog vyzkoušel obě metody, aby mohl posoudit rozdíly. Sama bych si chtěla genetickou metodu také vyzkoušet.

8.otázka: Jaké vyučovací formy ve výuce upřednostňujete?

Respondenti vybírali z těchto odpovědí:

- a) frontální výuka
- b) individuální výuka
- c) skupinová práce
- d) samostatná práce
- e) jiné formy – jaké.....

Z dotazníku jsem zjistila, že učitelé rádi formy výuky střídají. Největší zastoupení 45% má **frontální výuka**, a to u všech slabikářů. Učitelé v dnešní době mají velký výběr vyučovacích forem, přesto ale stále dávají přednost výkladu, nácviku a procvičování frontální výukou.

Značná většina učitelů 39% zakroužkovala i **skupinovou práci**. Myslím, že si nejvíc žáci zapamatují to, co si mohou sami vyzkoušet, udělat nebo prožít. Smyslem výuky je hlavně podporovat tvořivou aktivitu žáků a poskytnout jim příležitost k objevování a rozhodování. Učitelé uvádějí v otevřené otázce: *Děti hrají rády hry a soutěže. Čím jsou děti aktivnější, tím je výuka více baví. Zařazuji do hodin skupinové práce, aby děti mohly*

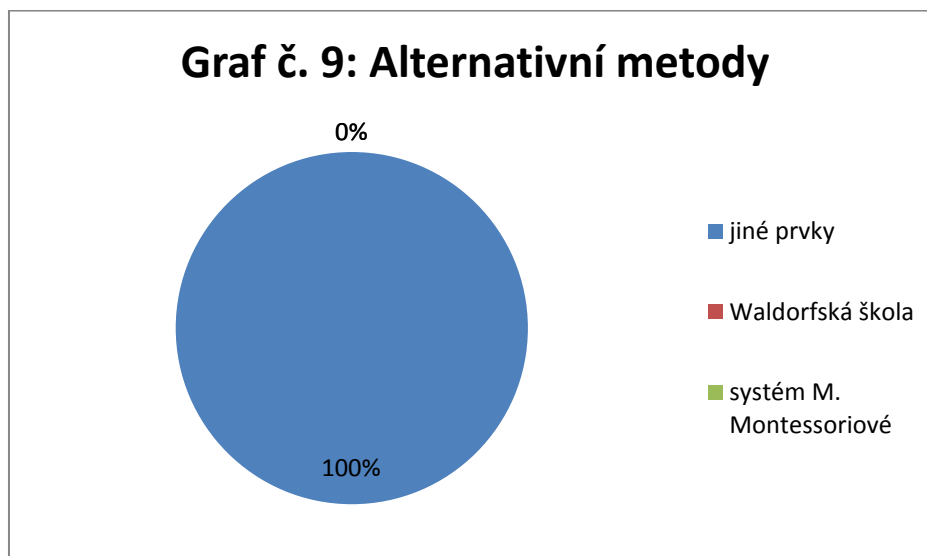
spolupracovat a komunikovat mezi sebou. Hrajeme často v hodinách didaktické hry a soutěže, protože podněcují zájem dětí o učení.

Individuální výuku využívají jenom na ZŠ Sadov, kde jsou ve třídách žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. 3% měly zastoupení jiné formy výuky. Učitelky využívají často činnostní učení, které se jim osvědčilo. Podle výsledků vidíme, že frontální výuka má významné místo ve vyučování a je nejpoužívanější formou. Ovšem hned za ní je výuka skupinová, která je podle učitelů velmi efektivní. Při práci ve skupinách žáci řeší společně úkoly různé obtížnosti a učí se spolupracovat.

9.otázka: Používáte některé prvky z alternativní metody?

Nabídka odpovědí:

- a) Waldorfská škola
- b) systém M. Montessoriové
- c) jiné prvky.....

Toto otázku respondenti většinou vynechávali nebo napsali stručně jiné prvky. Mezi nimi byl hlavně program *Začít spolu*, který je chápán jako inovativní.

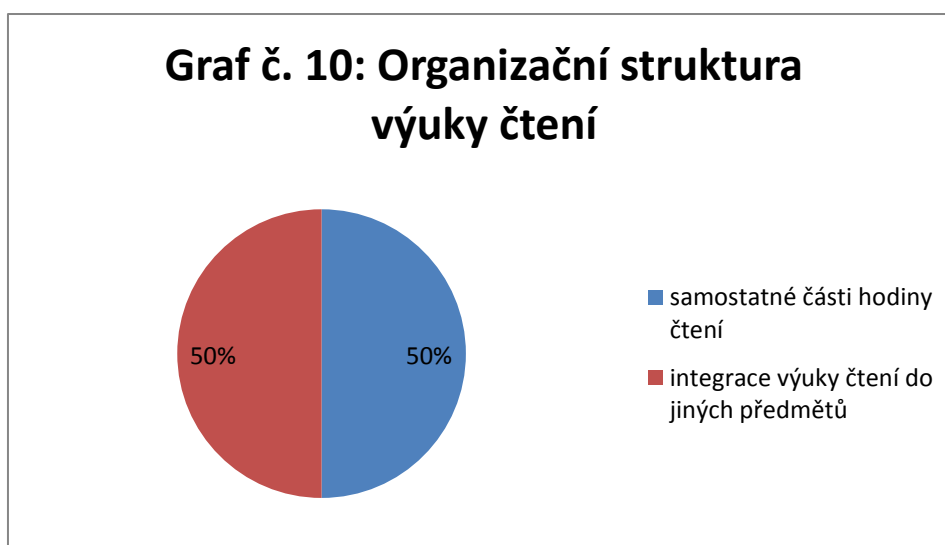
Prvků pedagogické koncepce vycházející z waldorfské nebo montessoriovské pedagogiky asi učitelé nevyužívají, jelikož se této otázce zcela vyhnuli. Pojem alternativa znamená variabilita v nabídce vzdělávacích cest, tzn. výběr a vlastní volbu. Učitelka z naší školy používá prvky *Začít spolu* a při rozhovoru se vyjádřila: *Mám rozdělenou třídu na centra aktivit – psaní, čtení, matematika, apod. Každé pondělí si žáci přečtou ráno ve třídě*

dopis, ve kterém je napsáno, co je v daném týdnu čeká. Pak sedíme v kruhu a vyprávíme si o víkendu. Učivo vybírám podle témat, probírám ho celý týden a propojuji ve všech předmětech. Vyučuji v blocích nebo tematických projektech. Žáci si hodnotí práci nejdříve sami, potom hodnotím já. Své práce si zakládají do portfolia.

10.otázka: Jakou organizační strukturu výuky čtení preferujete?

Respondenti měli nabídku:

- a) samostatné hodiny čtení
- b) samostatné části hodiny čtení
- c) integrace výuky čtení do jiných předmětů
- d) jinak – jak.....

Z této otázky vyplynulo, že 50% respondentů všech slabikářů preferují **samostatné části hodiny čtení** a 50% **integraci výuky čtení do jiných předmětů**. Samostatné hodiny čtení nikdo neoznačil. Tento výsledek jsem předpokládala, protože v osmé otázce stojí na předním místě skupinová práce, kterou zde samozřejmě učitelé používají. V této otázce se učitelé hodně rozepsali. Učitelka slabikáře Alter napsala: *Využíváme při čtení vyprávění o obrázku, přečteném textu i podle obrázkové osnovy. Zařazuji pantomimu, hádanky, rébusy a křížovky.* Další výroky učitelů: *Učím žáky formulovat otázky a odpovědi k textu. Vedeme pravidelně rozhovory k různým tématům a vyjadřujeme své myšlenky. Čtení využívám*

hlavně v prvouce při poznávání přírody, života lidí a světa. Spojuji nácvik čtení s rozvojem vyjadřování v dramatické výchově. Pracujeme hlavně ve dvojicích nebo menších skupinkách. Učitelka, která učí podle Nové školy dodává: V tomto období při výuce čtení učíme číst žáky přiměřeně náročné texty a snažíme se, aby jim porozuměli. Při čtení si rozvíjí ústní vyjadřování a obohacují slovní zásobu.

3.2.2 Kritéria výběru pomůcek ke čtení v 1. třídě

Vyhodnocení dotazníku

Neodmyslitelnou součástí výuky jsou učební pomůcky. Je tedy nutné věnovat pozornost jejich uplatňování v praxi. Učební pomůcky napomáhají názornosti a usnadňují výuku. Používají se proto, aby si žáci vytvořili představu a intenzivněji vnímali učební látku.

Mezi tyto pomůcky patří nejrůznější modely, vizuální pomůcky (fotografie, nástěnné obrazy), auditivní pomůcky (poslechová cvičení, vyprávění, diktáty), literární pomůcky (pracovní sešity a listy, učebnice, encyklopedie), počítačové programy, tablety a interaktivní tabule.

V první části šetření jsem chtěla zjistit, zda mají učitelé k výuce čtení dostatečnou materiální podporu, které pomůcky nejčastěji používají a jestli si vyrábějí i vlastní. Ve druhé části mě zajímalo využívání digitální technologie na školách.

Z celkového počtu respondentů má 85 % dotazovaných dostatečnou materiální podporu, metodické příručky, obrazový materiál a jiné pomůcky. Nejčastěji učitelé k výuce čtení používají skládací abecedu, čtecí karty se slabikami a slovy, čtecí pásy s písmeny, kostky s písmeny a pexesa. Vlastní pomůcky si vyrábí 62 % dotazovaných respondentů. Uvádějí, že sice na škole mají velký výběr pomůcek, ale přesto si rádi vyrábí své, protože se jim během praxe osvědčily. Mezi ně patří především různá lota, domina, panenky a panáci pro využití pravolevé orientace, písmenka, papírová zvířátka s písmeny a papírové pásy s obrázky. V otevřené otázce „ Máte na škole velký výběr pomůcek nebo si musíte

vyrábět vlastní? “ se nikdo z respondentů nevyjádřil záporně. Všichni jsou s materiální podporou k výuce čtení ve školách spokojeni.

Spíše ano se vyjádřilo 73 % respondentů k otázce využívání digitální technologie při výuce. 17 % učitelů napsalo určitě ano. Většinou všichni používají technologii 1x týdně, protože interaktivní tabuli nemají v každé třídě a musí tedy docházet do jiné učebny. Ostatní využívají počítače, tablety a interaktivní tabuli každý den, poněvadž mají techniku k dispozici ve své třídě.

Myslím si, že digitální technologie má velmi důležité zastoupení ve výuce. Výuka je přizpůsobena individuálním potřebám žáků i učitelů. Žáci si mohou srozumitelně, názorně a nevšedně osvojit dané učivo. Pomocí výukového softwaru se zvyšuje efektivnost výuky.

Naše škola je vybavena učebnou výpočetní techniky, kde máme deset počítačů, interaktivní tabuli SMART ACTIV, dataprojektor, promítací plátno a tiskárnu. V další učebně je možno využít interaktivní tabuli SMART BOARD a deset žákovských tabletů. Všechny učitelky naší školy mají k dispozici svůj notebook a tablet. První třída využívá k výuce čtení programy: Slabikář, Všeználek, Alík, Výuková pexesa, Chytrý Honza a Kouzelné kolo. Žáci využívají počítačovou učebnu při samotné výuce nebo na počítačovém kroužku v odpoledních hodinách pod mým vedením.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit, podle jakých kritérií si učitelé vybírají slabikáře a pomůcky pro první třídu. Výzkum se opírá o názory zkušených pedagogů, kteří učí v první třídě už řadu let a mají s touto problematikou bohaté zkušenosti, i pedagogů začínajících.

V průběhu psaní mé práce bylo zajímavé sledovat vývoj metod prvopočátečního čtení a také historický vývoj slabikáře. Díky názorům zkušených a ochotných pedagogů jsem měla možnost se přesvědčit o tom, jak si učitelé v dnešní době vybírají slabikáře a pomůcky pro výuku čtení v první třídě. Také jsem mohla zjistit, jaké mají při výběru možnosti.

Přesvědčila jsem se, že všichni respondenti mají možnost držet v ruce svůj vybraný slabikář a prohlédnout si jeho texty i ilustrace. Každý učitel si vybírá konkrétní slabikář z jiných důvodů, ať už je to obsah a rozsah textů, grafická stránka nebo cvičení k procvičování. Sama z vlastní zkušenosti vím, že na výuku čtení v první třídě nestačí pouhá jedna učebnice. Pokud chceme žáky v hodinách čtení zaujmout, musíme nahradit některé nedostatky učebnic využitím jiných materiálů a pomůcek. Při výuce čtení učitelé v současné době využívají hlavně digitální technologie

Ze závěru šetření vyplývá, že v současné době učitelé používají k výuce elementárního čtení nejvíce Slabikář nakladatelství Nová škola. Cení si ho hlavně za dobrou obsahovou a didaktickou skladbu textů i grafickou stránku. Slabikář je přehledný a většina učitelů k němu používá jako doplňující materiál Slabikář nakladatelství Alter.

Slabikář nakladatelství Alter si učitelé chválí pro svou přehlednost, ale zároveň jsou nespokojeni s malým množstvím úkolů k procvičování. Většina z nich je se slabikářem spokojena a nepoužívá už jiné doplňující materiály.

Velké ocenění získala i učebnice Učíme se číst ze SPN, která učí číst genetickou metodou. Většina učitelů si ji vybrala z tohoto důvodu. Nevýhodou je velmi malý výběr pomůcek a materiálů k této učebnici, proto k ní učitelé používají spoustu jiných textů s velkými tiskacími písmeny.

Slabikář je vlastně první kniha, kterou prvňáci přečtou celou sami. Sama mám svůj slabikář z první třídy dodnes schovaný a ráda si ho prohlížím. Nezapomenutelné texty i obrázky mi vždy připomenou moje dětství. Na naší školní akci Slavnosti slabikáře tradičně pořádáme Výstavu slabikářů, kde si rodiče mohou zavzpomínat na svou první knížku.

RESUMÉ

Diplomová práce pojednává o kritériích výběru slabikářů a pomůcek pro výuku čtení v první třídě. Dělí se na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá stručnou historií i současností slabikářů, metodami výuky čtení a přehledem dostupných pomůcek pro výuku čtení v první třídě.

Praktická část obsahuje výzkum. Cílem bylo zjistit, které slabikáře a pomůcky učitelé nejvíce ke čtení v první třídě používají. V dotazníkovém šetření zkoumá důvody výběru, silné a slabé stránky slabikáře a využívání pomůcek při čtení.

RESUME

Die Diplomarbeit behandelt die Kriterien der Fibelauswahl und des Lehrmittels für das Lesenunterricht in der ersten Klasse. Sie hat zwei Tiele, den Praktischen und den Teoretischen. Der Teoretische Teil beschäftigt sich mit der Fibelgeschichte und mit der Fibelbegegnung.

Der Praktische Teil enthält die Forschung. Die Diplomarbeit sollte zeigen, welche Fibel und Lehrmittel die Lehrer am meisten zum Lesenlernen in der ersten Klasse anwenden. Im Fragenbogen Forschung prüfen wir den Grund der Auswahl, die starken und schwachen Seiten der Fibern.

LITERATURA

BŘEZINOVÁ, Lenka, HAVEL, Jiří a STADLEROVÁ, Hana. *Slabikář: učebnice pro základní školy*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2007. 99 s. ISBN 978-80-7238-647-5. 2002. 106 s. ISBN 80-7290-103-6.

DOLEŽALOVÁ, A.; PROCHÁZKOVÁ, E. *Slabikář pro 1. ročník Základní školy*. Brno: Nová škola, 2009. 123 s. ISBN 80-7289-105-7.

DOLEŽALOVÁ, J. *Současné pohledy na výuku elementárního čtení a psaní*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. 76 s. ISBN 80-7041-100-7.

FABIÁNKOVÁ, Bohumíra a kol. *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy*. Brno: Paido, 1999. 81 s. ISBN 80-85931-64-8.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN 80-247-1369-1.

JEŘÁBEK, Jaroslav, ed. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: (se změnami provedenými k 1.9. 2005)*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. 92 s.

KREJČOVÁ, Sandra, *Slovní zásoba a její obměny ve slabikáři: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra českého jazyka, 2010. 67 l., 70 l. příl. Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Květoslava Klímová, Ph.D. [on-line][cit. 2015-10-02] Dostupné z [www:<http://is.muni.cz/th/173750/pedf_m/?jazyk=n;info>](http://is.muni.cz/th/173750/pedf_m/?jazyk=n;info)

KŘIVÁNEK, Zdeněk a kol. *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. 141 s. ISBN 80-86039-55-2.

KOCUROVÁ, Marie a kol. *Analyticko-syntetická a genetická metoda ve výuce čtení*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2012. 259 s. ISBN 978-80-7290-578-2.

MÜHLHAUSEROVÁ, Hana a SVOBODOVÁ, Jaromíra. *Slabikář: pro 1. ročník základní školy*. Brno: Nová škola, 2008. 120 s. 80-8560-789-1.

PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2012. 191 s. ISBN 978-80-7178-999-4.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. 126 s. ISBN 8087000021.

SANTLEROVÁ, Květoslava. *Metody ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995. 56 s., 4 listy příl. ISBN 80-85931-05-2.

SPIPKOVÁ, Vladimíra a kol. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 311 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-942-9.

STAUDKOVÁ, Hana. *Metodický návod k učebnicím Alter pro český jazyk a prvouku v 1. ročníku základní školy*. 3. vyd. Všeň: Alter, 1993. 39 s.

STAUDKOVÁ, Hana. *Metodický návod pro práci s učebnicí živá abeceda*. 2. vyd. Všeň: Alter, 1992. 7 s., vol. listy.

STAUDKOVÁ, Hana. *Metodický návod k učebnicím Alter pro český jazyk a prvouku v 1. ročníku základní školy*. 3. vyd. Všeň: Alter, 1993. 39 s.

VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ PRAHA. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Vyd. 1. Stařeč: Infra, 2005. 113 s. ISBN 80-86666-24-7.

WAGNEROVÁ, Jarmila. *Metodická příručka k učebnici Učíme se číst pro 1. ročník základní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. 56 s. ISBN 80-7235-001-3.

WAGNEROVÁ, Jarmila. Prvopočáteční čtení a psaní. In: *Pedagogická praxe v primární škole*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2007. s. 48-55. ISBN 978-80-7043-591-5.

WAGNEROVÁ, Jarmila a NOLL, Miloš. *Učíme se číst: učebnice čtení pro 1. ročník základní školy: zpracováno podle osnov vzdělávacího programu Základní škola s využitím genetické metody*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. 127 s. ISBN 80-7235-000-5.

WAGNEROVÁ, Jarmila. *Vývoj českého slabikáře od nejstarších dob do současnosti*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2000. 110 s. ISBN 80-7082-585-5.

WILDOVÁ, Radka, et. al. *Aktuální problémy didaktiky prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2002. 106 s. ISBN 80-7290-103-6.

WILDOVÁ, Radka a kol. *Čtenářská gramotnost a podpora jejího rozvoje ve škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2012. 212 s. ISBN 978-80-7290-579-9.

ŽÁČEK, Jiří, ZMATLÍKOVÁ, Helena a SONNBERGOVÁ, Marta. *Slabikář*. 2. vyd. Všeň: Alter, 1992. 117 s. Učebnice 1. cyklus. ISBN 80-85775-04-2.

ŽÁČEK, Jiří a SONNBERGOVÁ, Marta. *Slabikář*. Vyd. 6., rozš. Praha: Alter, 2001. 125 s. ISBN 80-7245-007-7.

POUŽITÉ ZDROJE

[on-line][cit. 2015-10-02] Dostupné z www:

<<http://www.skolamerklin.cz/aktuality/>>

[on-line][cit. 2015-10-02] Dostupné z www:

<prostor-ad.cz/pruvodce/psever/klecany/kozisek/zivotopis.htm>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. č. 1: Česká obrázková abeceda

Obr. č. 2: Karty s obrázky

Obr. č. 3: Čtecí pásy

Obr. č. 4: Skládací abeceda

Obr. č. 5: Obrázkové loto

Obr. č. 6: Karty se slovy

Obr. č. 7: Domino

Obr. č. 8: Čtení s obrázky

Obr. č. 9: Hlavoлам

Obr. č. 10: Čtecí karty

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Výběr Slabikáře

Graf č. 2: Důvody výběru

Graf č. 3: Silné stránky Slabikáře

Graf č. 4: Slabé stránky Slabikáře

Graf č. 5: Používání Slabikáře

Graf č. 6: Používání jiných učebnic

Graf č. 7: Metody výuky

Graf č. 8: Formy výuky

Graf č. 9: Alternativní metody

Graf č. 10: Organizační struktura výuky čtení

PŘÍLOHOVÁ ČÁST

Příloha č. 1: Slabikář český

Příloha č. 2: Portrét Josefa Kožíška

Příloha č. 3: Čítanka Poupata - Josef Kožíšek

Příloha č. 4: Slabikář U nás – Josef Kubálek

Příloha č. 5: Slabikář – nakladatelství Nová škola

Příloha č. 6: Slabikář Jiřího Žáčka – nakladatelství Alter

Příloha č. 7: Učebnice Učíme se číst – Jarmila Wagnerová

Příloha č. 8: Slavnosti Slabikáře – tradiční akce naší školy

Příloha č. 9: Dotazník: Kritéria výběru pomůcek ke čtení v 1. třídě

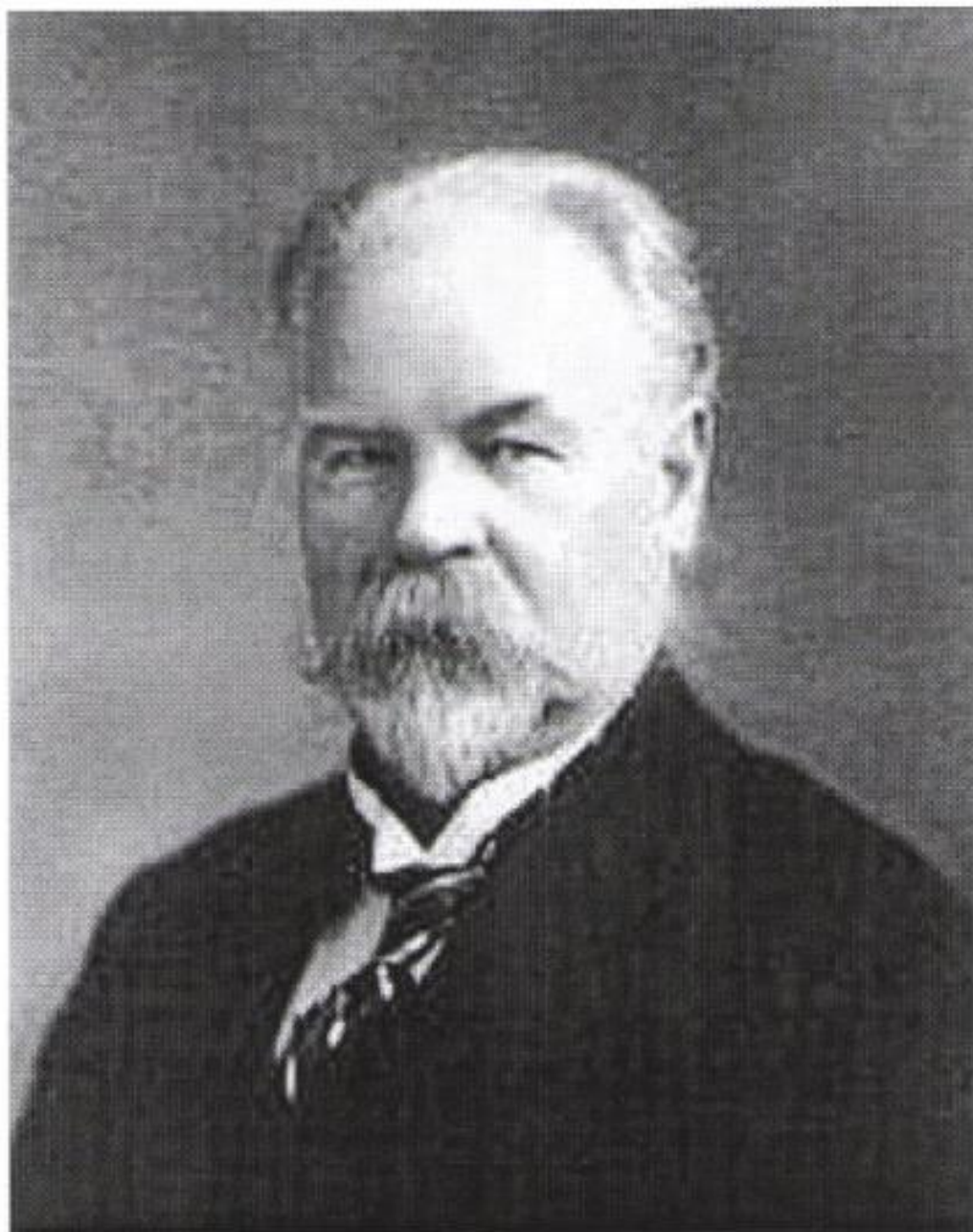
Příloha č. 10: Dotazník: Kritéria výběru současných slabikářů v 1. třídě

Příloha č. 1: Slabikář český

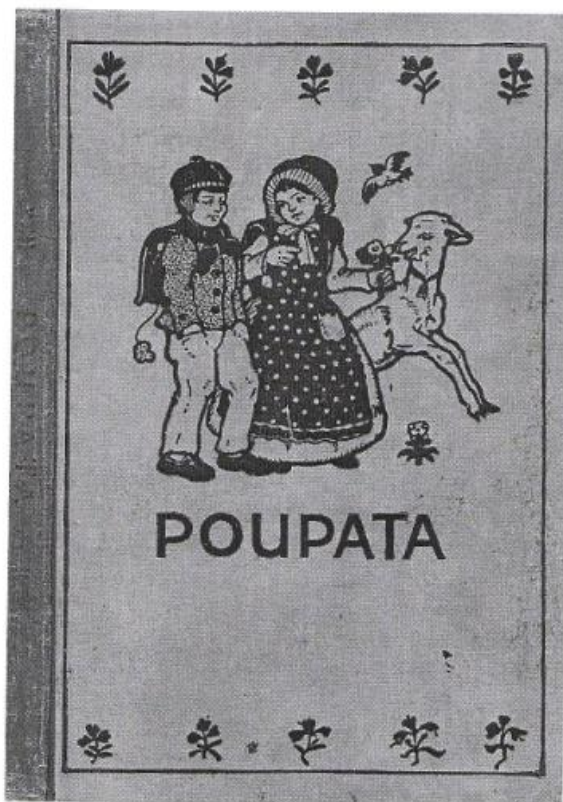

Slabikář Český. (J. V. Svoboda, r. 1724)

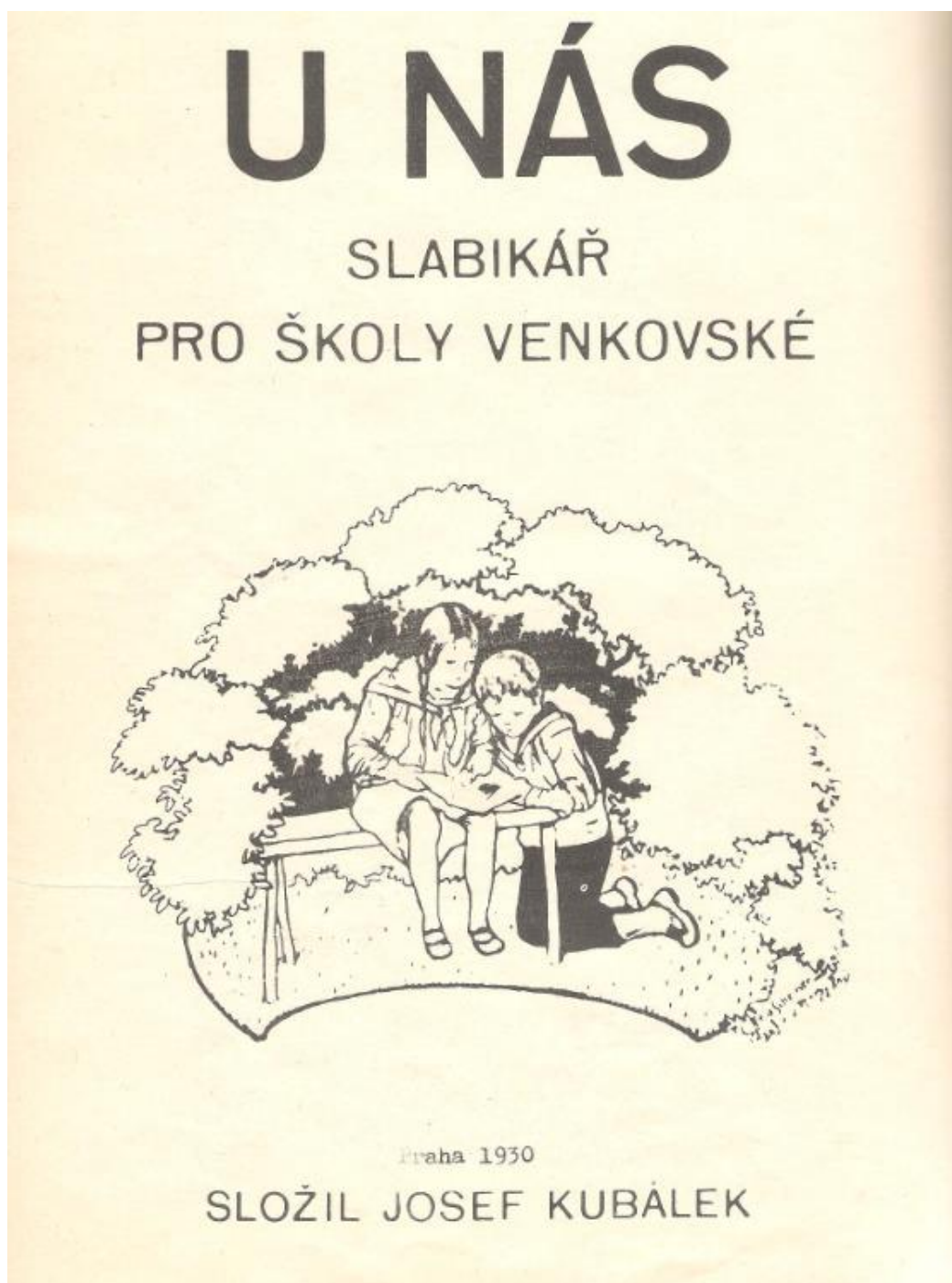
Příloha č. 2: Portrét Josefa Kožíška

Příloha č. 3: Čítanka Poupata - Josef Kožíšek

Příloha č. 4: Slabikář U nás – Josef Kubálek

Příloha č. 5: Slabikář – nakladatelství Nová škola

sama síla maso mísa solí mísu sami
Same! laso sele eso samé Mami! sálá

Míla má mísu.
Má mísu masa.
Maso mele a solí.
Máma má Mílu.
Míla se sama lísá.
Mílo! Malá Mílo!
Míla má samé 1, 1, 1.

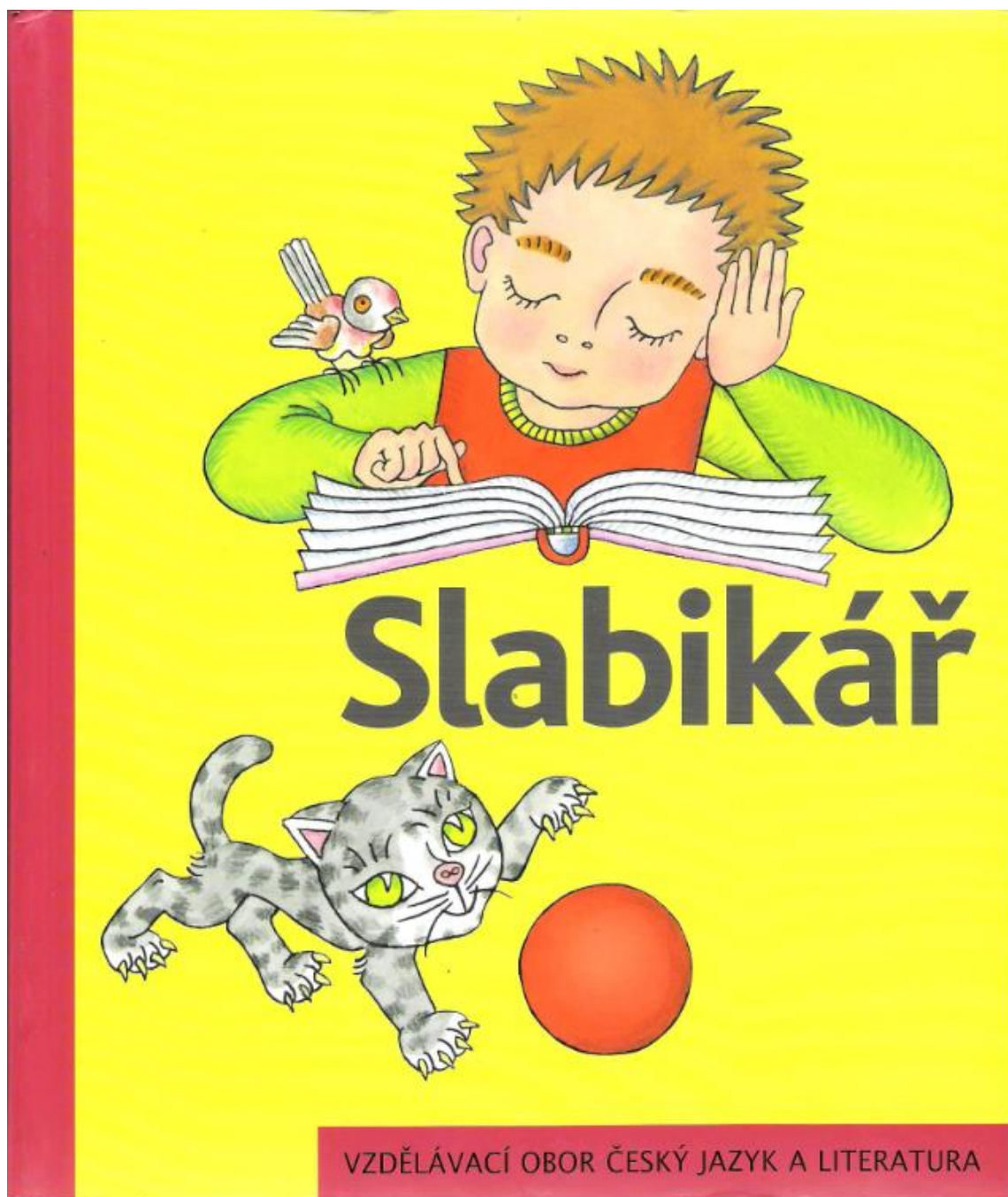
* MÍSA maso
MASO laso
LASO solí
SOLÍ mísa

les, mísa, síla, sálá, sama, Sam

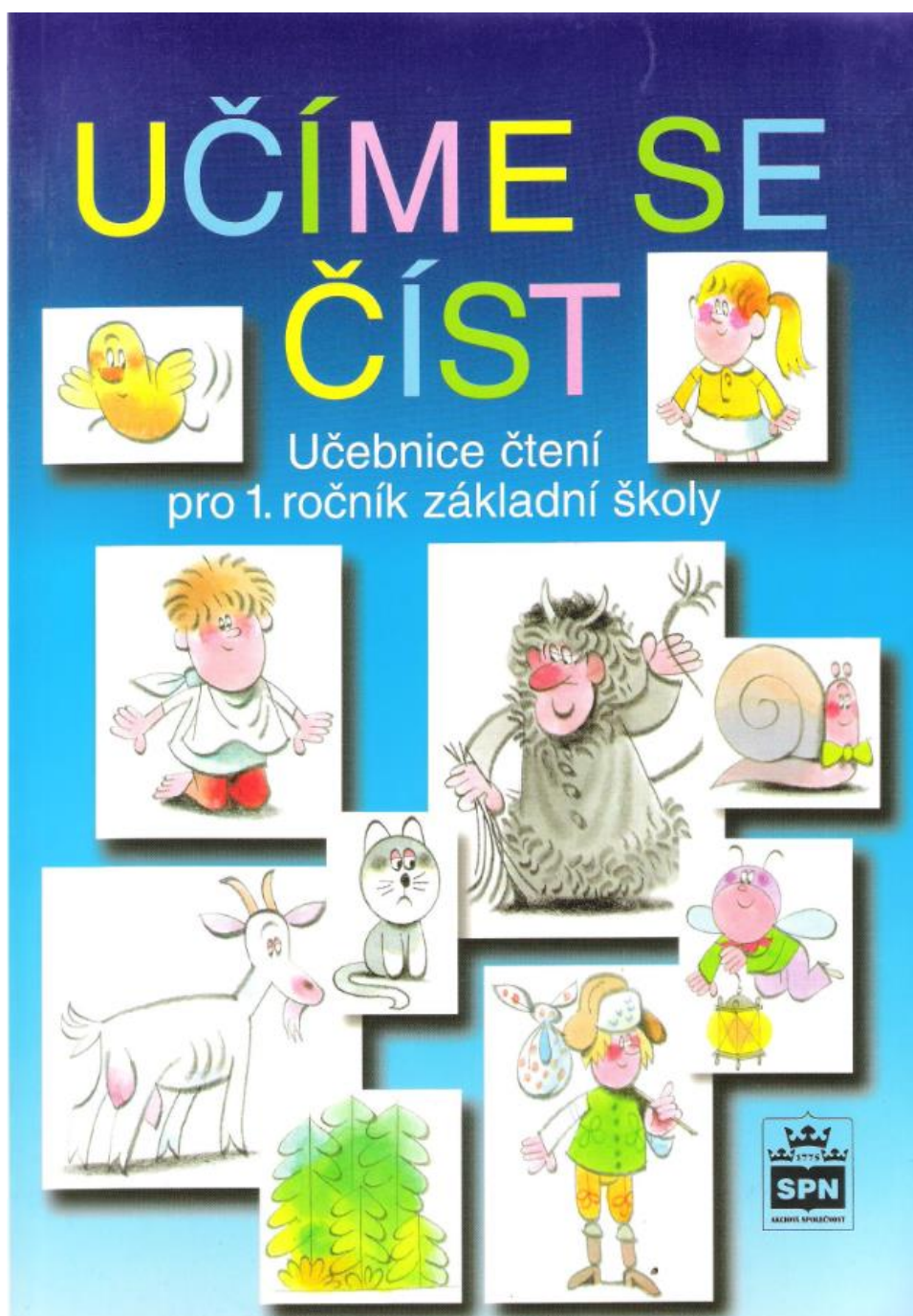
6

☞ Doplňte slabiky podle obrázků.
* Spojte shodná slova v obou sloupcích.

Příloha č. 6: Slabikář Jiřího Žáčka – nakladatelství Alter

Příloha č. 7: Učebnice Učíme se číst – Jarmila Wagnerová

Příloha č. 8: Slavnosti Slabikáře – tradiční akce naší školy

Příloha č. 9: Dotazník: Kritéria výběru pomůcek ke čtení v 1. třídě

Kritéria výběru pomůcek ke čtení v 1. třídě

1. Máte k výuce čtení dostatečnou materiální podporu – metodické příručky, pomůcky?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne
- e) nedokážu posoudit

2. Jaké pomůcky nejčastěji při výuce čtení používáte?

- a) skládací abeceda
- b) čtecí karty se slabikami a slovy
- c) pexesa, lota a domina
- d) čtecí pásy s písmeny
- e) kostky s písmeny
- f) jiné – jaké.....

3. Máte na škole velký výběr pomůcek nebo si musíte vyrábět vlastní?

.....
.....

4. Využíváte k výuce počítače, tablety a interaktivní tabuli?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

5. Jak často využíváte digitální technologii k výuce?

- a) 1x týdně
- b) 2x týdně
- c) každý den
- d) nepoužívám vůbec

Příloha č. 10: Dotazník: Kritéria výběru současných slabikářů v 1. třídě

Kritéria výběru současných slabikářů v 1. třídě

1. Jaký Slabikář používáte pro výuku v 1. třídě?

- a) Slabikář nakladatelství ALTER
- b) Slabikář nakladatelství NOVÁ ŠKOLA
- c) Slabikář nakladatelství FRAUS
- d) Slabikář nakladatelství DIDAKTIS
- e) používám jiný slabikář.....

2. Co bylo důvodem pro výběr tohoto Slabikáře?

- a) obsahová i didaktická skladba textů
- b) grafická stránka (ilustrace, barevné odlišení cvičení)
- c) obsah a rozsah cvičení
- d) podpůrný aparát slabikáře (metodická příručka, doplňující pomůcky)
- e) cenová dostupnost
- f) z jiných důvodů.....

3. V čem vidíte silné stránky tohoto slabikáře?

- a) přehlednost (grafická úprava)
- b) mezipředmětové vztahy
- c) široká nabídka textů a úkolů
- d) úkoly k rozvoji samostatnosti a úkoly různé obtížnosti
- e) úkoly a otázky za texty a cvičeními
- f) jiné silné stránky.....

4. Má tento Slabikář i slabé stránky?

- a) nepřiměřený obsah a rozsah textů
- b) málo úkolů k samostatné práci
- c) málo úkolů k procvičování
- d) nepřiměřená grafika a ilustrace
- e) nedostatečný podpůrný aparát
- f) jiné slabé stránky.....

5. Vyhovuje Vám Slabikář, který nyní používáte?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne
- e) neumím se rozhodnout

6. Používáte současně se Slabikářem i jiné učebnice?

- a) ne
- b) ano – jaké.....

7. Jakou metodu ve výuce čtení převážně využíváte?

- a) metoda analyticko – syntetická
- b) metoda genetická
- c) metoda globální

8. Jaké vyučovací formy ve výuce čtení upřednostňujete?

- a) frontální výuka
- b) individuální výuka
- c) skupinová práce
- d) samostatná práce
- e) jiné formy – jaké.....

9. Používáte některé prvky z alternativních metod?

- a) Waldorfská škola
- b) systém M. Montessoriové
- c) jiné prvky - jaké.....

10. Jakou organizační strukturu výuky čtení preferujete?

- a) samostatné hodiny čtení
- b) samostatné části hodiny čtení
- c) integrace výuky čtení do jiných předmětů
- d) jinak – jak.....